

Aktualizovaný základný dokument o Slovenskej republike
Informačný materiál pre Úrad Vysokej komisárky OSN pre ľudské práva

ÚVOD

1. Tento dokument je revidovaným základným dokumentom o Slovenskej republike (ďalej len „SR“), nadväzujúcim na prvý základný dokument č. HRI/CORE/SVK/2002 vypracovaný a predložený Úradu Vysokého komisára OSN pre ľudské práva v júni 2002 a druhý dokument HRI/CORE/SVK/2014 prezentovaný v januári 2014.
2. Predkladaný, revidovaný základný dokument je v poradí tretím základným dokumentom o SR, vypracovaný v súlade s Harmonizovanými usmerneniami k predkladaniu správ o implementácii medzinárodných ľudskoprávných zmlúv, vrátane usmernení týkajúcich sa rámcového dokumentu č. HRI/GEN/2/Rev.6, jednotlivých ľudskoprávných dokumentov prijatých na pôde Organizácie Spojených národov, ako aj s rezolúciou VZ OSN č. 68/268 z 9. apríla 2014.
3. Revidovaný základný dokument spolu s periodickými správami o implementácii záväzkov vyplývajúcich z ľudskoprávných dohovorov OSN¹ informuje o konkrétnych krokoch, ktoré SR prijala s cieľom zlepšovať úroveň podpory a ochrany ľudských práv.
4. Revidovaný základný dokument pripravilo Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR v spolupráci s Ministerstvom spravodlivosti SR, s Ministerstvom vnútra SR, s Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR, s Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny SR, s Ministerstvom zdravotníctva SR, Ústavným súdom SR, Generálnou prokuratúrou SR, Úradom splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity, Úradom splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny a Štatistickým úradom SR.

I. VŠEOBECNÉ INFORMÁCIE O SLOVENSKEJ REPUBLIKE

5. SR vznikla 1. januára 1993 na základe ústavného zákona č. 542/1992 Zb. o zániku Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky. Jej vzniku predchádzalo prijatie Deklarácie Slovenskej národnej rady o zvrchovanosti SR, v ktorej sa na základe medzinárodne uznávaného prirodzeného práva národov na sebaurčenie vyhlásila zvrchovanosť SR ako základ suverénneho národa. Hlavným mestom je Bratislava. Menovou jednotkou je euro.
6. SR je vnútrozemský štát, susedí s Českom, Poľskom, Ukrajinou, Maďarskom a Rakúskom. SR je krajina s kresťanskou tradíciou, najviac obyvateľov (cca 62%) sa hlási k rímskokatolíckemu vierovyznaniu. Ústava SR (ďalej len „Ústava“) však deklaruje, že SR sa neviaže na žiadnu ideológiu ani náboženstvo.
7. Geografická poloha SR a jej historický vývoj výrazne ovplyvnili pestrosť národnostnej štruktúry jej obyvateľstva. Podľa výsledkov Sčítania obyvateľov, domov a bytov v roku 2011 žilo v SR 5 397 036 obyvateľov. K slovenskej národnosti sa prihlásilo 80,7% obyvateľov; k

¹ Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach, Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach, Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie, Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien, Dohovor o právach dieťaťa, Dohovor proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu, Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím a Medzinárodný dohovor o ochrane všetkých osôb pred nedobrovoľným zmiznutím

maďarskej 8,5%; k rómskej 2%; k rusínskej 0,6%; k českej 0,6%; k ukrajinskej 0,1%; k nemeckej 0,1%; k moravskej 0,1%; k poľskej 0,1%; k ruskej 0,04%; k chorvátskej 0,02%; k bulharskej 0,02%; k srbskej 0,01% a k židovskej 0,01% obyvateľov. Inú národnosť uviedlo 0,2% a u 7% obyvateľov nebola zistená národnosť. Pri sčítaní obyvateľstva sa plne rešpektovalo právo každého slobodne rozhodovať o svojej národnosti zakotvené v Ústave.

8. Pri vzniku SR bola osobitná pozornosť venovaná zabezpečeniu kontinuity a stability právneho poriadku ako základného predpokladu stability štátnych inštitúcií a dodržiavania ľudských práv. Ústavné zákony, zákony a ostatné všeobecne záväzné právne predpisy zostali po zániku Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky v SR v platnosti, ak neodporovali Ústave.² Do právneho poriadku SR boli prevzaté všetky základné normy zaručujúce demokraciu, zákonnosť, ľudské práva a slobody, vrátane medzinárodných dohôd, ktorých zmluvnou stranou bola Česká a Slovenská Federatívna Republika ku dňu svojho zániku.

9. Od 19. januára 1993 je SR členom Organizácie Spojených národov.

A. Krajina a obyvateľstvo

10. Štatistické údaje týkajúce sa obyvateľstva SR vychádzajú z údajov sčítaní obyvateľov, domov a bytov. Sčítanie sa koná každých desať rokov, vybrané údaje sa v medzicenzálnom období každoročne aktualizujú na základe zisťovania o demografickom pohybe obyvateľstva. Najbližšie sčítanie sa uskutoční v roku 2021.

Krajina a obyvateľstvo – základné štatistické údaje k 31. 12. 2018

1. Rozloha	49 034 km ²
2. Počet obyvateľov	5,45 mil.
3. Hustota obyvateľstva	111,1 obyvateľov na 1 km ²
4. Štruktúra obyvateľstva podľa národnosti	81,549 % slovenská (4 444 758) 8,291 % maďarská (451 914) 2,053 % rómska (111 889) 0,683 % česká (37 219) 0,553 % rusínska (30 153) 0,193 % ukrajinská (10 501) 0,138 % nemecká (7 543) 0,124 % poľská (6 779) 0,104 % rumunská (5 657) 0,059 % ruská (3 192) 0,055 % moravská (2 979) 0,052 % vietnamská (2 842) 0,049 % bulharská (2 646) 0,031 % rakúska (1 666) 0,011 % židovská (601) 6,056 % iná a nezistená (330 082)
5. Štruktúra obyvateľstva podľa náboženského vyznania*	62,0 % rímskokatolícka cirkev (3 347 277) 5,9 % evanjelická cirkev augsburského vyznania (316 250)

² čl. 152 ods. 1 Ústavy

	3,8 % gréckokatolícka cirkev (206 871) 1,8 % reformovaná kresťanská cirkev (98 797) 0,9 % pravoslávna cirkev (49 133) 13,4 % bez vyznania (725 362)
6. Podiel pohlaví	48,8 % muži 51,2 % ženy
7. Veková štruktúra obyvateľstva	15,7 % predproduktívny vek (0 – 14) (muži – 51,3 %; ženy – 48,7 %) 68,2 % produktívny vek (15 – 64) (muži – 50,4 %; ženy – 49,6 %) 16,0 % poproduktívny vek (65+) (muži – 39,6 %; ženy – 60,4 %)
8. Ekonomicky aktívne osoby *	48,7 % (2 630 052 obyvateľov) (muži – 54,1 %; ženy – 45,9 %)
9. Počet narodených na 1000 obyvateľov	10,6 ‰
10. Počet zomretých na 1000 obyvateľov	10,0 ‰
12. Podiel obyvateľov žijúcich v mestách a na vidieku	53,5 % v mestách 46,5 % na vidieku

* údaje zo Sčítania obyvateľov, domov a bytov v roku 2011

B. Územné a správne usporiadanie – vyššie územné celky

11. Územie SR je jednotné a nedeliteľné.³ Podľa zákona č. 221/1996 Z. z. o územnom a správnom usporiadaní SR v znení neskorších predpisov sa na výkon správy vytvárajú územné celky a správne celky.

12. Samosprávnymi územnými celkami SR sú obce a vyššie územné celky. Územný obvod vyššieho územného celku je zhodný len s územným obvodom kraja; postavenie, pôsobnosť a orgány samosprávy vyššieho územného celku ustanovuje zákon č. 302/2001 Z. z. o samospráve vyšších územných celkov v znení neskorších predpisov.

13. Správnymi celkami SR sú kraje a okresy. Kraje sa členia na okresy. Územný obvod kraja a územný obvod okresu sú územnými obvody na výkon pôsobnosti orgánov štátu, ak osobitný zákon neustanovuje inak.

14. Územie SR je podľa zákona⁴ rozdelené na 8 samosprávnych krajov, samostatných územných samosprávnych a správnych celkov. Samosprávny kraj je právnická osoba, ktorá za podmienok ustanovených zákonom samostatne hospodári s vlastným majetkom a s vlastnými príjmami, zabezpečuje a chráni práva a záujmy svojich obyvateľov. Samosprávnemu kraju možno vo veciach územnej samosprávy ukladať povinnosti a obmedzenia len zákonom a na

³ čl. 3 ods. 1 Ústavy

⁴ zákon č. 302/2001 Z. z. o samospráve vyšších územných celkov v znení neskorších predpisov

základe medzinárodnej zmluvy. Orgánmi samosprávneho kraja sú zastupiteľstvo samosprávneho kraja a predseda samosprávneho kraja.

15. Samosprávne kraje pri výkone svojej pôsobnosti spolupracujú so štátnymi orgánmi, s inými samosprávnymi krajinami, obcami a inými právnickými osobami. Na samosprávny kraj možno zákonom preniesť niektoré úlohy miestnej štátnej správy. Samosprávny kraj môže v rozsahu svojej pôsobnosti spolupracovať s územnými a správnymi celkami alebo s úradmi iných štátov vykonávajúcimi regionálne funkcie. Má právo stať sa členom medzinárodného združenia územných celkov alebo územných orgánov.

16. Samosprávny kraj môže vo veciach územnej samosprávy vydávať všeobecne záväzné nariadenia. Vo veciach, v ktorých samosprávny kraj plní úlohy štátnej správy, môže vydávať nariadenia len na základe splnomocnenia zákonom a v jeho medziach.

C. Územné a správne usporiadanie – obce

17. Obec je samostatný územný samosprávny a správny celok SR združujúci osoby, ktoré majú na jej území trvalý pobyt. Obec je právnickou osobou, ktorá za podmienok ustanovených zákonom samostatne hospodári s vlastným majetkom a s vlastnými príjmami.

18. Územie obce je územný celok, ktorý tvorí jedno katastrálne územie alebo viac katastrálnych území. Obec zriaďuje, zrušuje, rozdeľuje alebo obce zlučuje vládou nariadením. Rozhodnúť o tom možno iba so súhlasom obce a na základe stanoviska okresného úradu v sídle kraja, v ktorého územnom obvode sa obec nachádza.

19. Orgánmi obce sú obecné zastupiteľstvo a starosta obce. Obecné zastupiteľstvo tvoria poslanci obecného zastupiteľstva. Poslancov volia na štvorročné obdobie obyvatelia obce, ktorí majú na jej území trvalý pobyt. Voľby poslancov sa uskutočňujú na základe všeobecného, rovného a priameho volebného práva tajným hlasovaním. Starostu obce volia obyvatelia obce, ktorí majú na jej území trvalý pobyt, na základe všeobecného, rovného a priameho volebného práva tajným hlasovaním na štvorročné obdobie. Starosta obce je výkonným orgánom obce, vykonáva správu obce a zastupuje obec navonok.

20. Na obec možno zákonom preniesť výkon určených úloh miestnej štátnej správy. Pri výkone štátnej správy môže obec vydávať v rámci svojej územnej pôsobnosti na základe splnomocnenia v zákone a v jeho medziach všeobecne záväzné nariadenia. Výkon štátnej správy prenesený na obec zákonom riadi a kontroluje vláda.

D. Hospodárske, sociálne a kultúrne ukazovatele

21. Miera ekonomickej aktivity obyvateľov vo veku 15 a viac rokov dosiahla v roku 2018 úroveň 59,8% a v porovnaní s rokom 2017 poklesla o 0,1 p. b.. Znížila sa však len u žien (na 52,3%), u mužov sa naopak zvýšila (na 67,8%).⁵

22. Počet pracujúcich sa v roku 2018 v porovnaní s rokom 2017 medziročne zvýšil o 1,4%, resp. 36,0 tis. na 2 566,7 tis., pričom sa rast zamestnanosti oproti roku 2017 mierne spomalil.

⁵ Zdroj: Štatistický úrad SR, VZPS

23. Miera zamestnanosti osôb vo veku 20 - 64 rokov sa v roku 2018 medziročne zvýšila na 72,4%, a to u oboch pohlaví (u mužov na 79,2% a u žien na 65,5%).

24. Špecifická miera zamestnanosti mladých ľudí vo veku 15 – 24 rokov v roku 2018 dosiahla 27,5%. Špecifická miera zamestnanosti starších ľudí vo veku 55 – 64 rokov dosiahla úroveň 54,2%. Zvýšila sa u oboch pohlaví, pričom výraznejšie u mužov (na 58,4%) ako u žien (na 50,4%).

25. Priemerný počet zamestnaných osôb v hospodárstve za rok 2018 dosiahol 2 392 806 osôb. V porovnaní s rokom 2017 vzrástol o 1,9%. Z celkového počtu zamestnaných osôb v roku 2018 pracovalo v pôdohospodárstve 3,6% , v priemysle 23,4 % , v stavebníctve 7,0% a v sektore služieb 66,0%. V rámci sektora služieb najväčší podiel na celkovej zamestnanosti malo odvetvie veľkoobchod a maloobchod, oprava motorových vozidiel (15,7%). V roku 2018 bolo v hospodárstve SR podľa štatistického výkazníctva k dispozícii v priemere 25 088 voľných pracovných miest.

Miera nezamestnanosti za roky 2012 – 2018 v % ⁶

2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
14,0%	14,2%	13,2%	11,5%	9,7%	8,1%	6,6%

26. Znižovanie chudoby a sociálneho vylúčenia patrí k dlhodobým prioritám verejných politík SR. Ako sociálny štát má SR nastavený systém sociálnej ochrany, ktorý významne redukuje riziko chudoby, a to tak prostredníctvom nastavenia a poskytovania sociálnych transferov, cez systém sociálneho poistenia, ako aj prítomnosťou dostupných služieb pomoci (rozsiahlý systém sociálnej pomoci, systém štátnej sociálnej podpory). K riešeniu chudoby a sociálneho vylúčenia sa pristupuje komplexne ako k problému týkajúceho sa viacerých tematických oblastí na viacerých úrovniach. Preto sa prijímajú opatrenia zamerané na lepšie uplatnenie sa na trhu práce, ktoré poskytujú pracovné príležitosti a ďalšie kľúčové aspekty, ktorými sú opatrenia pre zosúladzovanie pracovného a rodinného života, podpora predškolského vzdelávania, podpora v oblasti bývania a pod.

27. Ochrana osôb pred upadnutím do chudoby tvorí jeden z pilierov systému sociálnej ochrany. V prípade, že sa domácnosť nachádza v nepriaznivej sociálnej situácii s nízkym príjmom alebo bez príjmu, poskytuje sa jej zo strany štátu pomoc v hmotnej núdzi,⁷ ktorej cieľom je zabezpečiť základné životné podmienky jej členom, ako aj im pomôcť za ich aktívnej účasti preklenúť nepriaznivú finančnú situáciu.

28. Na zabezpečenie základných životných podmienok je určená dávka v hmotnej núdzi. Pomoc v hmotnej núdzi okrem dávky v hmotnej núdzi tvorí aj ochranný príspevok, aktivačný príspevok, príspevok na nezaopatrené dieťa a príspevok na bývanie. Účelom jednotlivých príspevkov je pomoc pri riešení stavu hmotnej núdze.

29. Nárok na pomoc v hmotnej núdzi má každá osoba, ktorej príjem nedosahuje štátom určené životné minimum ustanovené zákonom⁸ a nemôže si príjem zvýšiť vlastným pričinením.

30. Súčasný systém pomoci osobám v hmotnej núdzi má v sebe zakomponované opatrenia, ktoré majú motivačný a aktivačný charakter s cieľom podporiť snahu občana čo najskôr vyriešiť

⁶ Zdroj: Štatistický úrad SR, VZPS

⁷ zákon č. 417/2013 Z. z. o pomoci v hmotnej núdzi v znení neskorších predpisov

⁸ zákon č. 601/2003 Z. z. o životnom minime v znení neskorších predpisov

svoju nepriaznivú sociálnu situáciu. Opatrenia sú zamerané predovšetkým na podporu ekonomickej aktivity v rámci domácností a podporu ich aktívnej účasti na trhu práce. Cieľom pomoci v hmotnej núdzi nie je dlhodobé kompenzovanie príjmu domácností, ale aktuálna pomoc v núdzi na úrovni zabezpečenia základných životných podmienok. V systéme pomoci v hmotnej núdzi sú integrované prvky motivujúce k prijatiu a udržaniu zamestnania, k aktivite, vzdelávaniu a príprave pre trh práce. Najmä podpora aktívnej účasti na trhu práce vedie k zvýšeniu príjmu domácnosti, zníženiu jej ekonomického zaťaženia a napomáha k zníženiu rizika ich chudoby.

31. Poskytovanie pomoci v hmotnej núdzi sa posudzuje individuálne a adresne. Pri posudzovaní nároku sa prihliada na okruh osôb spoločne posudzovaných, ich príjem, ako aj na majetok, uplatnenie zákonných nárokov, plnenie školskej dochádzky v prípade, že sa v okruhu nachádzajú deti plniace si povinnú školskú dochádzku a pod. Výška pomoci v hmotnej núdzi sa určí ako rozdiel medzi sumou nárokov a príjmom. V posledných rokoch došlo k výraznému poklesu príjemcov pomoci v hmotnej núdzi.

32. Od 1. mája 2018 nadobudol účinnosť zákon o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch, ktorého cieľom je legislatívne upraviť sektor sociálnej ekonomiky a vytvoriť vhodné podmienky na to, aby sa sociálna ekonomika rozvíjala a bola prínosom nielen pre zvyšovanie zamestnanosti, ale tiež upraviť systém podpory, ktorý bude spoločensky prijateľný a bude plne dodržiavať pravidlá štátnej pomoci.

33. V rámci zákona o sociálnom poistení sa s účinnosťou od 1. júla 2015 zaviedol inštitút tzv. minimálneho dôchodku, ktorého účelom je poistencom, ktorí počas väčšiny svojho pracovného života vykonávali zárobkovú činnosť a ktorí spĺnia zákonné podmienky, zabezpečiť dôchodkový príjem na takej úrovni, aby neboli ako jednotlivci odkázaní na pomoc v hmotnej núdzi. Nárok na minimálny dôchodok môže vzniknúť poberateľom starobného dôchodku, alebo invalidného dôchodku po dovŕšení dôchodkového veku a získaní minimálne 30 kvalifikovaných rokov obdobia dôchodkového poistenia upraveného v zákone o sociálnom poistení, ak suma základného dôchodku, alebo úhrn súm dôchodkových príjmov nepresiahne ustanovenú hranicu na priznanie minimálneho dôchodku.

E. Výchova a vzdelávanie

34. Ústava zaručuje každému právo na vzdelanie. Výchova a vzdelávanie sa riadi zákonom č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, ktorý upravuje princípy, ciele, podmienky, rozsah, obsah, formy a organizáciu výchovy a vzdelávania v školách a v školských zariadeniach. Školská dochádzka je povinná, jej dĺžku po vekovú hranicu ustanovuje zákon.⁹ Občania majú právo na bezplatné vzdelanie v základných školách a stredných školách, podľa schopností občana a možnosti spoločnosti aj na vysokých školách. Zriaďovať iné školy ako štátne a vyučovať v nich možno len za podmienok ustanovených zákonom; v takýchto školách sa môže vzdelávanie poskytovať za úhradu. Zákon ustanovuje, za akých podmienok majú občania pri štúdiu právo na pomoc štátu.

35. Výchova a vzdelávanie v zmysle školského zákona je založené na princípoch¹⁰ bezplatnosti vzdelania v materských školách jeden rok pred plnením povinnej školskej dochádzky; bezplatnosti vzdelania v základných školách a v stredných školách zriadených

⁹ §19 školského zákona

¹⁰ princípy výchovy a vzdelávania (§ 3 školského zákona)

orgánom miestnej štátnej správy v školstve, ústredným orgánom štátnej správy alebo orgánom územnej samosprávy; rovnoprávnosti prístupu k výchove a vzdelávaniu so zohľadnením výchovno-vzdelávacích potrieb jednotlivca a jeho spoluzodpovednosti za svoje vzdelávanie; zákazu všetkých foriem diskriminácie a obzvlášť segregácie; rovnocennosti a neoddeliteľnosti výchovy a vzdelávania vo výchovno-vzdelávacom procese; celoživotného vzdelávania; výchovného poradenstva; slobodnej voľby vzdelávania s prihliadnutím na očakávania a predpoklady detí a žiakov v súlade s možnosťami výchovno-vzdelávacej sústavy; prípravy na zodpovedný život v slobodnej spoločnosti v duchu porozumenia a znášanlivosti, rovnosti muža a ženy, priateľstva medzi národmi, národnostnými a etnickými skupinami a náboženskej tolerancie; kontroly a hodnotenia kvality výchovy a vzdelávania a kvality výchovno-vzdelávacej sústavy; integrácie výchovno-vzdelávacej sústavy SR do európskeho vzdelávacieho priestoru so zreteľom na vlastné skúsenosti a tradície; posilnenia výchovnej stránky výchovno-vzdelávacieho procesu prostredníctvom všetkých vyučovacích predmetov, ale aj špecifickými výchovnými zamestnaniami zameranými na rozvoj citov a emócií, motivácie a záujmov, socializácie a komunikácie, na sebakontrolu a sebariadenie, na mravné hodnoty a tvorivosť; vyváženého rozvoja všetkých stránok osobnosti dieťaťa a žiaka v školskom vzdelávaní; zákazu poskytovania alebo sprístupňovania informácií alebo zneužívania informačných prostriedkov, ktoré by mohli viesť k narušovaniu mravnosti alebo k podnecovaniu k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti alebo k ďalším formám intolerancie; rovnoprávnosti postavenia škôl a školských zariadení bez rozdielu zriaďovateľa; rovnocennosti vzdelania získaného v štátnych školách, v školách zriadených štátom uznanou cirkvou alebo náboženskou spoločnosťou (cirkevná škola) a v školách zriadených inou fyzickou osobou alebo právnickou osobou (súkromná škola); zákazu používania všetkých foriem telesných trestov a sankcií vo výchove a vzdelávaní.

36. Školu alebo školské zariadenie môže zriadiť obec, samosprávny kraj, okresný úrad v sídle kraja, štátom uznaná cirkev alebo náboženská spoločnosť, iná právnická osoba alebo fyzická osoba až po jeho zaradení do siete. Žiadosť o zaradenie školy alebo školského zariadenia do siete predkladá Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu SR zriaďovateľ. V sieti škôl sú zaradené aj školy s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny a existujú aj školy s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny¹¹. V 690 školách s vyučovacím jazykom maďarským je 49 161 detí a žiakov. V 4 školách s vyučovacím jazykom ukrajinským je 346 žiakov a v 1 škole s vyučovaním ukrajinského jazyka je 75 žiakov. V 5 školách s vyučovacím jazykom rusínskym je 94 žiakov a v 2 školách s vyučovaním rusínskeho jazyka je 23 žiakov. V 4 školách s vyučovacím jazykom nemeckým je 408 žiakov a v 4 školách s vyučovaním nemeckého jazyka je 886 žiakov. V 3 školách s vyučovacím jazykom bulharským je 163 žiakov. V 1 škole slovensko-ruskej je 10 žiakov.

37. Podľa školského zákona sa práva zaručujú rovnako každému uchádzačovi, dieťaťu, žiakovi a poslucháčovi v súlade so zásadou rovnakého zaobchádzania vo vzdelaní ustanovenou antidiskriminačným zákonom.¹²

38. V oblasti výchovy a vzdelávania žiakov so zdravotným znevýhodnením sa postupuje tak, aby vzdelávanie týchto žiakov bolo rovnocenné so vzdelávaním žiakov bez zdravotného postihnutia. Žiaci so zdravotným znevýhodnením, s výnimkou žiakov s mentálnym postihnutím, majú možnosť získať rovnaký stupeň vzdelania ako ostatní žiaci.

¹¹ Výchovno-vzdelávací jazyk § 12 školského zákona

¹² § 2 a § 8 zákona č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon)

Špeciálnopedagogickú podporu žiakom so zdravotným znevýhodnením vo vzdelávacom procese garantujú príslušné vzdelávacie programy a platná legislatíva.

39. V oblasti vysokých škôl vzdelávanie upravuje zákon č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Podľa uvedeného zákona každý má právo študovať na vysokej škole zvolený študijný program, ak splní základné podmienky prijatia na štúdium podľa § 56 zákona, ďalšie podmienky určené vysokou školou poskytujúcou zvolený študijný program podľa § 57 ods. 1 zákona, podmienky určené v dohode podľa § 54a ods. 2 zákona a podmienky podľa § 58a ods. 4 zákona.

40. Podľa zákona o vysokých školách sa práva zaručujú rovnako všetkým uchádzačom a študentom v súlade so zásadou rovnakého zaobchádzania vo vzdelaní ustanovenou antidiskriminačným zákonom.

II. ŠTÁTNE ORGÁNY PODĽA ÚSTAVY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

41. SR je v zmysle článku 1 ods. 1 Ústavy zvrchovaný, demokratický a právny štát. Neviaže sa na nijakú ideológiu ani náboženstvo. V zmysle čl. 2 ods. 1 Ústavy štátna moc pochádza od občanov, ktorí ju vykonávajú prostredníctvom svojich volených zástupcov alebo priamo. Každý môže podľa Ústavy konať, čo nie je zákonom zakázané a nikoho nemožno nútiť, aby konal niečo, čo zákon neukladá. Štátne orgány môžu konať iba na základe Ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanovuje zákon.

A. Volebný systém v Slovenskej republike

Podmienky výkonu volebného práva:

42. Občania majú právo zúčastňovať sa na správe verejných vecí priamo alebo slobodnou voľbou svojich zástupcov. Cudzinci s trvalým pobytom na území SR majú právo voliť a byť volení do orgánov samosprávy obcí a do orgánov samosprávy vyšších územných celkov¹³. Občania iných členských štátov Európskej únie s trvalým pobytom na území SR majú právo voliť a byť volení do Európskeho parlamentu.

43. Volebné právo je všeobecné, rovné a priame a vykonáva sa tajným hlasovaním¹⁴. Podmienky výkonu volebného práva ustanovuje pre jednotlivé druhy volieb zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

44. Všeobecná podmienka veku na uplatnenie aktívneho volebného práva je dosiahnutie 18 rokov veku najneskôr v deň volieb.

45. Občania majú za rovnakých podmienok prístup k voleným a iným verejným funkciám¹⁵.

46. Vo voľbách do Národnej rady SR, voľbách do Európskeho parlamentu a voľbách prezidenta SR tvorí SR jeden volebný obvod.

¹³ čl. 30 ods. 1 Ústavy

¹⁴ čl. 30 ods. 3 Ústavy

¹⁵ čl. 30 ods. 4 Ústavy

B. Zákonodarná moc

1. Národná rada Slovenskej republiky

47. Národná rada SR (ďalej len „parlament“) je jediným ústavodarným a zákonodarným orgánom SR. Má 150 poslancov, ktorí sú volení na 4 roky. Poslanecký mandát vykonávajú osobne podľa svojho svedomia a presvedčenia a nie sú viazaní príkazmi.

48. Minimálna veková hranica na zvolenie za poslanca parlamentu je 21 rokov. Poslanci sú volení vo všeobecných, rovných a priamych voľbách s tajným hlasovaním. Funkcia poslanca je nezlučiteľná s výkonom funkcie sudcu, prokurátora, verejného ochrancu práv (ombudsman), príslušníka ozbrojených síl, príslušníka ozbrojeného zboru a poslanca Európskeho parlamentu.

49. Schôdze parlamentu sú verejné. Neverejné schôdze sa môžu konať len v prípadoch, ktoré ustanoví zákon alebo v prípade, že sa na tom uznesie parlament 3/5 väčšinou všetkých poslancov. Činnosť parlamentu riadi a organizuje predseda a podpredsedovia. Parlament je uznášaniaschopný, ak je prítomná nadpolovičná väčšina všetkých poslancov. Na platné uznesenie parlamentu je potrebný súhlas nadpolovičnej väčšiny prítomných poslancov, ak Ústava neustanovuje vyššie kvórum.

50. Do pôsobnosti parlamentu patrí najmä:

- uznávať sa na Ústave, ústavných zákonoch a ostatných zákonoch a kontrolovať ako sa dodržiavajú,
- ústavným zákonom schvaľovať zmluvu o vstupe do štátneho zväzku SR s inými štátmi a o vypovedaní takejto zmluvy,
- rozhodovať o návrhu na vyhlásenie referenda,
- pred ratifikáciou vyslovovať súhlas s medzinárodnými zmluvami o ľudských právach a základných slobodách, s medzinárodnými politickými zmluvami, s medzinárodnými zmluvami vojenskej povahy, s medzinárodnými zmluvami, z ktorých vzniká SR členstvo v medzinárodných organizáciách, s medzinárodnými hospodárskymi zmluvami všeobecnej povahy, s medzinárodnými zmluvami, na ktorých vykonanie je potrebný zákon, ako aj s medzinárodnými zmluvami, ktoré priamo zakladajú práva alebo povinnosti fyzických alebo právnických osôb, a zároveň rozhodovať o tom, či ide o medzinárodné zmluvy podľa článku 7 ods. 5 Ústavy,
- zriaďovať zákonom ministerstvá a ostatné orgány štátnej správy,
- rokovať o programovom vyhlásení vlády, kontrolovať činnosť vlády a rokovať o dôvere vláde alebo jej členom,
- schvaľovať štátny rozpočet, preverovať jeho plnenie a schvaľovať štátny záverečný účet,
- rokovať o základných otázkach vnútornej, medzinárodnej, hospodárskej, sociálnej a inej politiky,
- voliť a odvolávať predsedu a podpredsedu Najvyššieho kontrolného úradu a troch členov Súdnej rady,
- uznávať sa o vypovedaní vojny, ak je SR napadnutá alebo ak to vyplýva zo záväzkov z medzinárodných zmlúv o spoločnej obrane proti napadnutiu, a po skončení vojny o uzavretí mieru,

- vysloviť súhlas na vyslanie ozbrojených síl mimo územia SR, ak nejde o prípad uvedený v článku 119 písm. p) Ústavy,¹⁶
- a vysloviť súhlas s prítomnosťou zahraničných ozbrojených síl na území SR.

51. V rámci parlamentu pôsobia poslanci v rôznych výboroch. Agendou ľudských práv sa zaoberá Výbor pre ľudské práva a národnostné menšiny.

2. Referendum

52. Referendom sa potvrdí ústavný zákon o vstupe do štátneho zväzku s inými štátmi alebo o vystúpení z tohto zväzku. Referendom sa môže rozhodnúť aj o iných dôležitých otázkach verejného záujmu. Predmetom referenda nemôžu byť základné práva a slobody, dane, odvody a štátny rozpočet.¹⁷

53. Referendum vyhlasuje prezident, ak o to petíciou požiada aspoň 350 000 občanov, alebo ak sa na tom uznesie parlament, a to do 30 dní od prijatia petície občanov alebo uznesenia parlamentu.¹⁸

54. Výsledky referenda sú platné, ak sa na ňom zúčastnila nadpolovičná väčšina oprávnených voličov a ak bolo rozhodnutie prijaté nadpolovičnou väčšinou účastníkov referenda. Návrhy prijaté v referende vyhlási parlament rovnako ako zákon.¹⁹

55. Výsledok referenda môže parlament zmeniť alebo zrušiť svojím ústavným zákonom po uplynutí troch rokov od jeho účinnosti. Referendum v tej istej veci možno opakovať najskôr po uplynutí troch rokov od jeho vykonania.²⁰

C. Výkonná moc

1. Prezident Slovenskej republiky

56. Prezident reprezentuje SR navonok i dovnútra a svojím rozhodovaním zabezpečuje riadny chod ústavných orgánov. Prezidenta volia občania SR v priamych voľbách tajným hlasovaním na 5 rokov. Za prezidenta možno zvoliť každého občana SR, ktorý je voliteľný do parlamentu a v deň voľby dosiahol vek 40 rokov. Tá istá osoba môže byť zvolená za prezidenta najviac v dvoch po sebe nasledujúcich obdobiach.

57. K najdôležitejším právomociam prezidenta patrí:

- zastupovanie SR navonok,
- dojednávanie a ratifikácia medzinárodných zmlúv,
- právo podať na Ústavný súd SR návrh na rozhodnutie o súlade dojednanej medzinárodnej zmluvy, na ktorý je potrebný súhlas parlamentu, s Ústavou alebo ústavným zákonom,

¹⁶ článok 119 p) Ústavy: „Vláda rozhoduje v zbere o vyslaní ozbrojených síl mimo územia SR, ak ide o plnenie záväzkov z medzinárodných zmlúv o spoločnej obrane proti napadnutiu, a to najdlhšie na čas 60 dní, toto rozhodnutie vláda bezodkladne oznámi parlamentu.“

¹⁷ čl. 93 Ústavy

¹⁸ čl. 95 Ústavy

¹⁹ čl. 98 Ústavy

²⁰ čl. 99 Ústavy

- prijímanie, poverovanie a odvolávanie vedúcich diplomatických misií,
- zvolávanie ustanovujúcej schôdze parlamentu,
- právo rozpustiť parlament za podmienok ustanovených v článku 102 ods. 1 e) Ústavy
- podpisovanie zákonov,
- vymenúvanie a odvolávanie predsedu a ostatných členov vlády, ich poverovanie riadením ministerstiev a prijímanie ich demisie,
- vymenúvanie a odvolávanie vedúcich ústredných orgánov, vyšších štátnych funkcionárov a ďalších funkcionárov v prípadoch, ktoré ustanoví zákon,
- vymenúvanie a odvolávanie rektorov vysokých škôl, vymenúvanie vysokoškolských profesorov,
- vymenúvanie a povyšovanie generálov,
- udeľovanie vyznamenaní, ak na to nesplnomocní iný orgán,
- odpúšťanie a zmiernovanie trestov uložených súdmi v trestnom konaní,
- zahládzanie odsúdenia formou individuálnej milosti alebo amnestie,
- vyhlasovanie referenda,
- právo vrátiť parlamentu zákon s pripomienkami do 15 dní od doručenia schváleného zákona,
- právo vyžadovať si od vlády a od jej členov informácie potrebné na plnenie svojich úloh,
- vymenúvanie a odvolávanie sudcov Ústavného súdu SR, predsedu a podpredsedu Ústavného súdu SR, prijímanie sľubu sudcov Ústavného súdu SR a sľubu generálneho prokurátora,
- vymenúvanie a odvolávanie sudcov, predsedu a podpredsedu Najvyššieho súdu SR, generálneho prokurátora a troch členov Súdnej rady SR, prijímanie sľubu sudcov.

58. Prezident je tiež hlavným veliteľom ozbrojených síl, vypovedáva vojnu na základe rozhodnutia parlamentu, ak je SR napadnutá, alebo ak to vyplýva zo záväzkov z medzinárodných zmlúv o spoločnej obrane proti napadnutiu a uzatvára mier. Na návrh vlády môže nariadiť mobilizáciu ozbrojených síl, vyhlásiť vojnový stav alebo vyhlásiť výnimočný stav a ich skončenie.

59. Prezident podáva parlamentu správy o stave SR a o závažných politických otázkach.

2. Vláda Slovenskej republiky

60. Vláda SR (ďalej len „vláda“) je vrcholným orgánom výkonnej moci. Skladá sa z predsedu, podpredsedov a ministrov. Vláda je za výkon svojej funkcie zodpovedná parlamentu, ktorý jej môže kedykoľvek vysloviť nedôveru.

61. Vláda je kolektívny orgán a medzi jej najvýznamnejšie právomoci patrí rozhodovanie o návrhoch zákonov, nariadeniach vlády, programe vlády a jeho plnení, zásadných opatreniach na zabezpečenie hospodárskej a sociálnej politiky krajiny, návrhoch štátneho rozpočtu a štátneho záverečného účtu.

62. Vláda tiež rozhoduje o zásadných otázkach vnútornej a zahraničnej politiky, o podaní návrhu zákona alebo iného závažného opatrenia na verejnú diskusiu, o tom, že požiada o vyslovenie dôvery, o udelení amnestie vo veciach priestupkov, o vymenúvaní a odvolávaní ďalších štátnych funkcionárov v prípadoch ustanovených zákonom a troch členov Súdnej rady SR. Vláda rozhoduje o návrhu na vyhlásenie vojnového stavu, o návrhu na nariadenie mobilizácie ozbrojených síl, o návrhu na vyhlásenie výnimočného stavu a o návrhu na ich skončenie, vyhlásení a skončení núdzového stavu, o vyslaní ozbrojených síl mimo územia SR na účel humanitárnej pomoci, vojenských cvičení alebo mierových pozorovateľských misií, o súhlase s prítomnosťou zahraničných ozbrojených síl na území SR na účel humanitárnej

pomoci, vojenských cvičení alebo mierových pozorovateľských misií, o súhlase s prechodom zahraničných ozbrojených síl cez územie SR a o vyslaní ozbrojených síl mimo územia SR, ak ide o plnenie záväzkov z medzinárodných zmlúv o spoločnej obrane proti napadnutiu, a to najdlhšie na čas 60 dní, toto rozhodnutie vláda bezodkladne oznámi parlamentu.

63. Podľa Ústavy vláda tiež rozhoduje o medzinárodných zmluvách SR, ktorých dojednávanie preniesol na vládu prezident SR, o súhlase s prenesením dojednávania medzinárodných zmlúv podľa článku 102 ods. 1 písm. a) Ústavy na jej jednotlivých členov a o podaní návrhu na Ústavný súd SR, aby rozhodol o súlade dojednanej medzinárodnej zmluvy, na ktorú je potrebný súhlas parlamentu, s Ústavou a s ústavným zákonom.

D. Súdna moc

1. Súdny

64. Súdnú moc v SR vykonáva Ústavný súd SR a všeobecné súdy. Sústavu všeobecných súdov tvorí 54 okresných súdov, 8 krajských súdov, Najvyšší súd SR a Špecializovaný trestný súd. Súdnictvo je dvojstupňové a vykonáva sa oddelene od iných štátnych orgánov nezávislými a nestrannými súdmi.

65. Všeobecné súdy rozhodujú v občianskoprávných a trestnoprávných veciach.²¹ Konajú a rozhodujú aj o žalobách alebo o opravných prostriedkoch proti rozhodnutiam, zásahom, iným opatreniam alebo nečinnosti v oblasti verejnej správy, rozhodujú o zákonnosti rozhodnutí a postupu orgánov verejnej moci a o ochrane pred nezákonným zásahom alebo opatrením orgánu verejnej moci, vo volebných veciach, vo veciach referenda a vo veciach politických strán a hnutí.²² Rozhodujú tiež v ďalších veciach ustanovených zákonom, právne záväzným aktom Európskych spoločenstiev a Európskej únie alebo medzinárodnou zmluvou, ktorou je SR viazaná.²³ Rozhodujú v senátoch, ak zákon neustanovuje, že vo veci rozhoduje jediný sudca alebo predseda senátu.²⁴

66. Výkon funkcie sudcu je nezlučiteľný s funkciou v inom orgáne verejnej moci, vrátane funkcie predsedu Súdnej rady SR, so štátnozamestnaneckým pomerom, s pracovným pomerom, s obdobným pracovným vzťahom, s podnikateľskou činnosťou, s členstvom v riadiacom alebo kontrolnom orgáne právnickej osoby, ktorá vykonáva podnikateľskú činnosť, ani s inou hospodárskou alebo zárobkovou činnosťou okrem správy vlastného majetku, vedeckej, pedagogickej, literárnej alebo umeleckej činnosti a členstva v Súdnej rade SR.²⁵ Sudca nemôže byť členom politickej strany alebo politického hnutia.²⁶

67. V súlade s platným právnym poriadkom sú sudcovia pri výkone svojej funkcie nezávislí a viazaní len Ústavou, ústavným zákonom, zákonom, medzinárodnou zmluvou podľa článku 7 ods. 2 a 5 Ústavy, nálezom Ústavného súdu SR za podmienok ustanovených zákonom aj právnym názorom súdu vyššieho stupňa.²⁷ Zákon o sudcoch a prísediach zakotvuje rozsah imunity a podmienky trestného stíhania sudcov a prísediach. Za rozhodovanie nemožno

²¹ § 2 ods. 1 písm. a), b) zákona č. 757/2004 Z. z. o súdoch v znení neskorších predpisov

²² § 2 ods. 1 písm. c) zákona č. 757/2004 Z. z. o súdoch v znení neskorších predpisov

²³ § 2 ods. 1 písm. d) zákona č. 757/2004 Z. z. o súdoch v znení neskorších predpisov

²⁴ § 11 ods. 3 zákona č. 757/2004 Z. z. o súdoch v znení neskorších predpisov

²⁵ čl. 145a ods. 2 Ústavy

²⁶ čl. 145a ods. 1 Ústavy

²⁷ § 2 ods. 2, 3 zákona č. 385/2000 Z. z. o sudcoch a prísediach a o zmene a doplnení niektorých zákonov

sudcu ani prísediaceho stíhať, a to ani po zániku ich funkcií.²⁸ Prísediaceho možno pre činy spáchané pri výkone sudcovskej funkcie alebo v súvislosti s výkonom tejto funkcie trestne stíhať alebo vziať do väzby len so súhlasom Súdnej rady SR.²⁹

68. Sudcov vymenúva a odvoláva prezident na návrh Súdnej rady SR. Sudcovia sú vymenovaní bez časového obmedzenia. Za sudcu môže byť vymenovaný občan SR, ktorý je voliteľný do parlamentu, dosiahol vek 30 rokov, má vysokoškolské právnické vzdelanie a spĺňa predpoklady sudcovskej spôsobilosti.³⁰ Predsedu a podpredsedu Najvyššieho súdu SR vymenúva na návrh Súdnej rady SR zo sudcov Najvyššieho súdu SR prezident na päť rokov. Tá istá osoba môže byť vymenovaná za predsedu alebo za podpredsedu Najvyššieho súdu SR najviac v dvoch po sebe nasledujúcich obdobiach.³¹

69. Súdna rada SR sa skladá z 18 členov (9 členov, ktorých volia a odvolávajú sudcovia, 3 členov volí a odvoláva parlament a po 3 členoch vymenúva a odvoláva vláda a prezident).³² Za predsedu Súdnej rady a člena Súdnej rady, ktorého volí/vymenováva parlament, vláda a prezident možno ustanoviť osobu, ktorá je bezúhonná a má vysokoškolské právnické vzdelanie a najmenej 15 rokov odbornej praxe.³³ Funkčné obdobie členov Súdnej rady SR je päť rokov a tú istú osobu možno zvoliť alebo vymenovať najviac v dvoch po sebe nasledujúcich obdobiach.³⁴ Na prijatie uznesenia Súdnej rady je potrebný nadpolovičný súhlas väčšiny všetkých jej členov.³⁵

70. Do pôsobnosti Súdnej rady SR patrí:

- predkladať prezidentovi návrhy kandidátov na vymenovanie, ako aj odvolanie sudcov,
- rozhodovať o pridelení a preložení sudcov,
- predkladať prezidentovi návrhy na vymenovanie predsedu a podpredsedu Najvyššieho súdu SR a návrhy na ich odvolanie,
- predkladať vláde návrhy kandidátov na sudcov, ktorí by mali pôsobiť za SR v medzinárodných súdnych orgánoch,
- voliť a odvolávať členov disciplinárnych senátov a voliť a odvolávať predsedov disciplinárnych senátov,
- vyjadrovať sa k návrhu rozpočtu súdov pri zostavovaní návrhu štátneho rozpočtu,
- ďalšia pôsobnosť, ak tak ustanoví zákon.³⁶

71. Podľa článku 147 Ústavy prezident odvolá sudcu, resp. má povinnosť sudcu odvolať na návrh Súdnej rady SR:

- na základe právoplatného odsudzujúceho rozsudku za úmyselný trestný čin, alebo
- ak bol právoplatne odsúdený za trestný čin a súd nerozhodol v jeho prípade o podmienечnom odložení výkonu trestu odňatia slobody,
- na základe rozhodnutia disciplinárneho senátu pre čin, ktorý je nezlučiteľný s výkonom funkcie sudcu,

²⁸ § 29a ods. 1 zákona č. 385/2000 Z. z. o sudcoch a prísediacich a o zmene a doplnení niektorých zákonov

²⁹ § 29a ods. 2 zákona č. 385/2000 Z. z. o sudcoch a prísediacich a o zmene a doplnení niektorých zákonov

³⁰ čl. 145 ods. 1, 2 Ústavy

³¹ čl. 145 ods. 3 Ústavy

³² čl. 141a ods. 1 Ústavy

³³ čl. 141a ods. 2 Ústavy

³⁴ čl. 141a ods. 4 Ústavy

³⁵ čl. 141a ods. 6 Ústavy

³⁶ čl. 141a ods. 5 Ústavy

■ ak zanikla jeho voliteľnosť do parlamentu.

72. Prezident na návrh Súdnej rady SR môže odvolať sudcu podľa článku 147 ods. 2 Ústavy vtedy, ak mu zdravotný stav dlhodobo nedovoľuje, najmenej počas jedného roka, riadne vykonávať sudcovské povinnosti alebo ak dosiahol vek 65 rokov. Sudca sa v zmysle článku 146 Ústavy môže svojej funkcie vzdať, a to písomným oznámením prezidentovi. Súdna rada SR môže preložiť sudcu na iný súd len s jeho súhlasom, na jeho žiadosť alebo na základe rozhodnutia disciplinárneho senátu. Preložiť sudcu možno iba na voľné miesto sudcu určené ministrom spravodlivosti SR podľa osobitného zákona. Preloženie sudcu oznámi Súdna rada SR ministrom spravodlivosti SR do troch dní od preloženia sudcu na iný súd.³⁷

73. Riadenie a správu súdov zabezpečuje podľa zákona č. 757/2004 Z. z. o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov predseda a podpredseda súdu. Predsedu súdu (okrem predsedu Najvyššieho súdu SR) vymenúva minister spravodlivosti SR na päť rokov zo sudcov, ktorí boli úspešní vo výberovom konaní a ktorí nie sú členmi Súdnej rady SR.³⁸

Počet sudcov vo výkone za roky 2012 – 2017

Rok	Počet obyvateľov SR	Počet sudcov	Počet sudcov vo výkone na 100 000 obyvateľov
2012	5 410 836	1 208	22,32557
2013	5 415 949	1 229	22,69224
2014	5 421 349	1 214	22,39295
2015	5 426 252	1 185	21,83828
2016	5 435 343	1 197	22,02253
2017	5 443 120	1 255	23,05663

2. Ústavný súd Slovenskej republiky

74. Súdny orgánom ochrany ústavnosti je Ústavný súd SR (ďalej len „Ústavný súd“). Ústavný súd sa skladá z 13 sudcov, ktorých vymenúva na návrh parlamentu na 12 rokov prezident. Za sudcu Ústavného súdu môže byť vymenovaný občan SR, ktorý je voliteľný do parlamentu, dosiahol vek 40 rokov, má vysokoškolské právnické vzdelanie a je najmenej 15 rokov činný v právnickom povolání. Tá istá osoba nemôže byť opakovane vymenovaná za sudcu Ústavného súdu.³⁹

75. Sudca Ústavného súdu nemôže byť členom politickej strany alebo politického hnutia. Sudcovia Ústavného súdu vykonávajú funkciu ako svoje povolanie. Výkon tejto funkcie je nezlučiteľný s funkciou v inom orgáne verejnej moci, so štátnozamestnaneckým pomerom, s pracovným pomerom, s obdobným pracovným vzťahom, s podnikateľskou činnosťou, s členstvom v riadiacom alebo kontrolnom orgáne právnickej osoby, ktorá vykonáva podnikateľskú činnosť, ani s inou hospodárskou alebo zárobkovou činnosťou okrem správy vlastného majetku a vedeckej, pedagogickej, literárnej alebo umeleckej činnosti.⁴⁰

76. Ústavný súd rozhoduje:

³⁷ § 14 zákona č. 385/2000 Z. z. o sudcoch a prísediach a o zmene a doplnení niektorých zákonov

³⁸ § 36 zákona č. 757/2004 Z. z. o súdoch v znení neskorších predpisov

³⁹ čl. 134 ods. 1, 2 a 3 Ústavy

⁴⁰ čl. 137 ods. 2 Ústavy

■ o súlade⁴¹

- zákonov s Ústavou, s ústavnými zákonmi a s medzinárodnými zmluvami, s ktorými vyslovil súhlas parlament a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom,
- nariadení vlády, všeobecne záväzných právnych predpisov ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy s Ústavou, s ústavnými zákonmi, s medzinárodnými zmluvami, s ktorými vyslovil súhlas parlament a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, a so zákonmi,
- všeobecne záväzných nariadení podľa čl. 68 s Ústavou, s ústavnými zákonmi, s medzinárodnými zmluvami, s ktorými vyslovil súhlas parlament a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, a so zákonmi, ak o nich nerozhoduje iný súd,
- všeobecne záväzných právnych predpisov miestnych orgánov štátnej správy a všeobecne záväzných nariadení orgánov územnej samosprávy podľa čl. 71 ods. 2 s Ústavou, s ústavnými zákonmi, s medzinárodnými zmluvami vyhlásenými spôsobom ustanoveným zákonom, so zákonmi, s nariadeniami vlády a so všeobecne záväznými právnymi predpismi ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy, ak o nich nerozhoduje iný súd,

■ o súlade dojednaných medzinárodných zmlúv, na ktoré je potrebný súhlas parlamentu, s Ústavou alebo s ústavným zákonom,⁴²

■ o tom, či predmet referenda, ktoré sa má vyhlásiť na základe petície občanov alebo uznesenia parlamentu podľa čl. 95 ods. 1, je v súlade s Ústavou alebo s ústavným zákonom,⁴³

■ kompetenčné spory medzi ústrednými orgánmi štátnej správy, ak zákon neustanovuje, že tieto spory rozhoduje iný štátny orgán,⁴⁴

■ v sporných prípadoch o tom, či je daná kontrolná pôsobnosť Najvyššieho kontrolného úradu SR,⁴⁵

■ o sťažnostiach fyzických osôb alebo právnických osôb, ak namietajú porušenie svojich základných práv alebo slobôd, alebo ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z medzinárodnej zmluvy, ktorú SR ratifikovala a bola vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, ak o ochrane týchto práv a slobôd nerozhoduje iný súd,⁴⁶

■ o sťažnostiach orgánov územnej samosprávy proti neústavnému alebo nezákonnému rozhodnutiu alebo inému neústavnému alebo nezákonnému zásahu do vecí územnej samosprávy, ak o jej ochrane nerozhoduje iný súd,⁴⁷

■ podáva výklad Ústavy alebo ústavného zákona, ak je vec sporná,⁴⁸

■ o sťažnosti proti rozhodnutiu o overení alebo neoverení mandátu poslanca parlamentu,⁴⁹

⁴¹ čl. 125 ods. 1 Ústavy

⁴² čl. 125a Ústavy

⁴³ čl. 125b Ústavy

⁴⁴ čl. 126 ods. 1 Ústavy

⁴⁵ čl. 126 ods. 2 Ústavy

⁴⁶ čl. 127 ods. 1 Ústavy

⁴⁷ čl. 127a ods. 1 Ústavy

⁴⁸ čl. 128 Ústavy

⁴⁹ čl. 129 ods. 1 Ústavy

- ústavnosti a zákonnosti volieb prezidenta SR, volieb do parlamentu, volieb do orgánov územnej samosprávy a volieb do Európskeho parlamentu,⁵⁰
- o sťažnostiach proti výsledku referenda a o sťažnostiach proti výsledku ľudového hlasovania o odvolaní prezidenta SR,⁵¹
- o tom, či rozhodnutie o rozpustení alebo pozastavení činnosti politickej strany alebo politického hnutia je v zhode s ústavnými zákonmi a s inými zákonmi,⁵²
- o obžalobe parlamentu proti prezidentovi SR vo veci úmyselného porušenia Ústavy alebo vlastizrady,⁵³
- o tom, či rozhodnutie o vyhlásení výnimočného stavu alebo núdzového stavu a na toto rozhodnutie nadväzujúce ďalšie rozhodnutia boli vydané v súlade s Ústavou alebo s ústavným zákonom,⁵⁴
- o udelení súhlasu na vzatie do väzby sudcu Ústavného súdu, sudcu všeobecného súdu a generálneho prokurátora,⁵⁵
- o opravných prostriedkoch proti rozhodnutiam Ústavného súdu, ak rozhodnutím orgánu medzinárodnej organizácie zriadeného na uplatňovanie medzinárodnej zmluvy, ktorou je SR viazaná, vznikne SR povinnosť v konaní pred Ústavným súdom znovu preskúmať už prijaté rozhodnutie Ústavného súdu,⁵⁶
- vo veciach ochrany verejného záujmu podľa ústavného zákona č. 357/2004 Z. z. o ochrane verejného záujmu pri výkone funkcií verejných funkcionárov v platnom znení.

77. Ústavný súd vykonáva aj disciplinárnu právomoc, v rámci ktorej mu bola zverená pôsobnosť viesť:

- disciplinárne konanie voči predsedovi a podpredsedovi Najvyššieho súdu SR a generálnemu prokurátorovi,⁵⁷
- disciplinárne konanie voči sudcovi Ústavného súdu.⁵⁸

E. Prokuratúra

78. Úlohou prokuratúry je v zmysle článku 149 Ústavy chrániť práva a zákonom chránené záujmy fyzických osôb, právnických osôb a štátu. V zmysle zákona č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre (ďalej len „zákon o prokuratúre“) je prokuratúra v rozsahu svojej pôsobnosti povinná vo verejnom záujme vykonať opatrenia na predchádzanie porušenia zákonnosti, na zistenie a odstránenie porušenia zákonnosti, na obnovu porušených práv a vyhovenie zodpovednosti za ich porušenie. Pri výkone svojej pôsobnosti je povinná využívať všetky zákonné prostriedky tak, aby sa bez akýchkoľvek vplyvov zabezpečila dôsledná, účinná a rýchla ochrana práv a zákonom chránených záujmov fyzických osôb, právnických osôb a štátu.

79. Z hľadiska organizačnej štruktúry je prokuratúra samostatná hierarchicky usporiadaná jednotná sústava štátnych orgánov, v ktorej pôsobia prokurátori vo vzťahoch podriadenosti a nadriadenosti, podriadený prokurátor však nie je povinný splniť pokyn nadriadeného prokurátora, ktorý považuje za rozporný s právnym predpisom alebo so svojím právnym názorom. Prokuratúru tvorí: Generálna prokuratúra SR (ďalej len „generálna prokuratúra“),

⁵⁰ čl. 129 ods. 2 Ústavy

⁵¹ čl. 129 ods. 3 Ústavy

⁵² čl. 129 ods. 4 Ústavy

⁵³ čl. 129 ods. 5 Ústavy

⁵⁴ čl. 129 ods. 6 Ústavy

⁵⁵ čl. 136 ods. 2 posledná veta Ústavy a čl. 136 ods. 3 prvá veta Ústavy

⁵⁶ čl. 133 Ústavy

⁵⁷ čl. 136 ods. 3 druhá veta Ústavy

⁵⁸ § 27 a nasl. zákona č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde SR a o zmene a doplnení niektorých zákonov

ktorej osobitnou súčasťou je Úrad špeciálnej prokuratúry, krajské prokuratúry a okresné prokuratúry. Činnosť prokuratúr riadi generálny prokurátor, ktorého vymenúva a odvoláva prezident na návrh parlamentu.

80. Prokurátor vykonáva trestné stíhanie osôb podozrivých zo spáchania trestných činov, dozor nad zachovávaním zákonnosti v prípravnom konaní a v rozsahu podľa osobitného zákona aj pred začatím trestného stíhania, taktiež v miestach, kde sú držané osoby pozbavené osobnej slobody alebo osoby, ktorých osobná sloboda je obmedzená na základe rozhodnutia súdu alebo iného oprávneného štátneho orgánu.

81. Prokurátor tiež uplatňuje svoje oprávnenia v konaní pred súdmi, zastupuje štát v konaní pred súdmi, ak tak ustanovuje osobitný zákon, podáva návrhy sudcovi pre prípravné konanie, uzatvára s obvineným dohodu o vine a treste a podáva súdu návrh na jej schválenie, podáva na súd obžalobu, v konaní pred súdom plní ďalšie úlohy v rozsahu a spôsobom ustanoveným Trestným poriadkom, dbá na zabezpečenie práv poškodeného v rozsahu ustanovenom osobitnými zákonmi, a zabezpečuje výkon medzinárodnej spolupráce v trestných veciach v rozsahu ustanovenom osobitnými zákonmi, medzinárodnými zmluvami vyhlásenými spôsobom ustanoveným zákonom a právne záväznými aktmi Európskej únie.

82. Podieľa sa na príprave a realizácii preventívnych opatrení zameraných na predchádzanie porušovania zákonov a ostatných všeobecne záväzných právnych predpisov, ako aj na odstraňovaní príčin a podmienok trestnej činnosti, na prevencii a potláčaní kriminality a na tvorbe právnych predpisov. Prokurátor plní ďalšie úlohy, ak tak ustanovuje osobitný zákon alebo medzinárodná zmluva vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom.⁵⁹

83. V civilnom procese je prokurátor oprávnený, ak to ustanovuje osobitný zákon, podať na súd návrh alebo žalobu a vstúpiť do už začatého konania.⁶⁰ V zmysle osobitných zákonov⁶¹ je prokurátor oprávnený podávať aj opravné prostriedky proti rozhodnutiu súdu a generálny prokurátor má oprávnenie podať dovolanie generálneho prokurátora.

84. Prokurátor tiež vykonáva dozor nad dodržiavaním zákonov a ostatných všeobecne záväzných právnych predpisov orgánmi verejnej správy v rozsahu ustanovenom zákonom o prokuratúre prostredníctvom protestu prokurátora, upozornenia prokurátora, správnej žaloby, žaloby na správny súd alebo vstupom do konania pred správnym súdom⁶² podľa osobitného predpisu.⁶³ Právnym prostriedkom dozoru nad dodržiavaním zákonov a ostatných všeobecne záväzných právnych predpisov vydaných orgánmi verejnej správy je aj návrh generálneho prokurátora na začatie konania pred Ústavným súdom o súlade právnych predpisov.⁶⁴ Generálny prokurátor je v zmysle § 15 ods. 1 zákona o prokuratúre okrem toho oprávnený podať návrh na začatie konania o výklad Ústavy alebo ústavného zákona, ak je vec sporná; návrh na začatie konania o ústavnosti a zákonnosti volieb prezidenta, volieb do parlamentu, volieb do orgánov územnej samosprávy a volieb do Európskeho parlamentu; sťažnosť proti výsledku referenda a proti výsledku ľudového hlasovania o odvolaní prezidenta, návrh na vyhlásenie rozhodnutia o uvoľnení funkcie prezidenta, návrh na preskúmanie rozhodnutia o rozpustení alebo pozastavení činnosti politickej strany alebo politického hnutia, návrh na

⁵⁹ § 4 zákona č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre

⁶⁰ § 19 zákona č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre

⁶¹ zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok, zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok

⁶² § 20 – 22 zákona č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre

⁶³ zákon č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok

⁶⁴ čl. 130 ods. 1 písm. e) Ústavy.

začatie konania o súlade rozhodnutia o vyhlásení výnimočného stavu alebo núdzového stavu a návrh na začatie konania o neplatnosti právnych predpisov.

F. Verejný ochranca práv (Ombudsman)

85. Verejný ochranca práv (ombudsman)⁶⁵ je v zmysle článku 151a ods. 1 Ústavy nezávislý orgán, ktorý sa v rozsahu a spôsobom ustanoveným zákonom podieľa na ochrane základných práv a slobôd fyzických osôb a právnických osôb pri konaní, rozhodovaní alebo nečinnosti orgánov verejnej správy, ak je ich konanie, rozhodovanie alebo nečinnosť v rozpore s právnym poriadkom alebo princípmi demokratického a právneho štátu.

86. V zmysle § 3 zákona č. 564/2001 Z. z. o verejnom ochrancovi práv v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ombudsmanovi“) sa pôsobnosť ombudsmana vzťahuje na orgány štátnej správy, orgány územnej samosprávy a právnické osoby a fyzické osoby, ktoré podľa osobitného zákona rozhodujú o právach a povinnostiach fyzických a právnických osôb v oblasti verejnej správy. Zákon tiež špecifikuje, na ktoré orgány sa pôsobnosť ombudsmana nevzťahuje.

87. Na ombudsmana sa môže obrátiť každý, kto sa domnieva, že pri konaní, rozhodovaní alebo nečinnosti orgánu verejnej správy boli porušené základné práva a slobody v rozpore s právnym poriadkom alebo princípmi demokratického a právneho štátu. Fyzické osoby môžu v styku s ombudsmanom používať svoj materinský jazyk, pričom trovy tlmočného znáša štát. Ombudsman koná podľa § 13 ods. 1 zákona o ombudsmanovi na základe podnetu fyzickej osoby alebo právnickej osoby alebo z vlastnej iniciatívy. Z podnetu musí byť zrejmé, akej veci sa týka a čoho sa podávateľ podnetu domáha. Ombudsman podnet preskúma. Ak zistí, že podnet je podľa svojho obsahu opravným prostriedkom podľa predpisov o konaní vo veciach správnych alebo súdnych, žalobou alebo opravným prostriedkom v správnom súdnictve alebo ústavnou sťažnosťou, bezodkladne upovedomí o tom podávateľa podnetu a poučí ho o správnom postupe. Ak ombudsman zistí, že v miestach kde sa vykonáva väzba, trest odňatia slobody, disciplinárne tresty vojakov, ochranné liečenie, ochranná výchova, ústavné liečenie alebo ústavná výchova, alebo v cele policajného zaistenia je nezákonne držaná osoba, túto skutočnosť bezodkladne oznámi príslušnému prokurátorovi ako podnet na postup podľa osobitného zákona a upovedomí o tom správu takého miesta a dotknutú osobu.

88. Ak sa podnet týka preskúmania právoplatného rozhodnutia orgánu verejnej správy alebo ak ombudsman dospeje k záveru, že rozhodnutie orgánu verejnej správy je v rozpore so zákonom alebo s iným všeobecne záväzným právnym predpisom, postúpi vec na vybavenie príslušnému prokurátorovi, prípadne urobí iné opatrenie, o čom upovedomí podávateľa podnetu. To isté môže urobiť aj s podnetom, ktorý obsahuje návrhy takých opatrení, ktoré patria

⁶⁵ Za ombudsmana možno zvoliť občana SR, ktorý v deň voľby dosiahol vek 35 rokov, má spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu, je bezúhonný a jeho vzdelanie, schopnosti, skúsenosti a morálne vlastnosti dávajú záruku, že funkciu ombudsmana bude riadne vykonávať, nie je členom politickej strany ani politického hnutia, má trvalý pobyt na území SR a súhlasí s voľbou za ombudsmana. Volí ho parlament z kandidátov, ktorých navrhne najmenej 15 poslancov. Funkčné obdobie ombudsmana je 5 rokov. Tú istú osobu možno zvoliť za ombudsmana najviac v dvoch po sebe nasledujúcich funkčných obdobiach. Výkon funkcie ombudsmana je nezlučiteľný s výkonom funkcie prezidenta, poslanca parlamentu, člena vlády, predsedu ústredného orgánu štátnej správy, predsedu a podpredsedu Najvyššieho kontrolného úradu, sudcu Ústavného súdu, sudcu, prokurátora, príslušníka Slovenskej informačnej služby, príslušníka Policajného zboru a iných ozbrojených zborov a s funkciou v orgánoch verejnej správy. Ombudsman nesmie popri výkone funkcie vykonávať žiadnu inú platenú funkciu, podnikáť ani vykonávať inú zárobkovú činnosť s výnimkou správy vlastného majetku alebo majetku svojich maloletých detí, vedeckej, pedagogickej, literárnej a umeleckej činnosti, ak táto činnosť nenaruša riadny výkon funkcie a dôstojnosť funkcie a neohrozuje dôveru v nestrannosť a nezávislosť ombudsmana.

do pôsobnosti prokuratúry. Prokurátor je povinný v lehotách ustanovených zákonom oznámiť ombudsmanovi opatrenia, ktoré vykonal na odstránenie nezákonnosti.

89. Ombudsman podnet odloží, ak vec, ktorej sa podnet týka, nepatrí do jeho pôsobnosti; ak neboli v podnete doplnené alebo spresnené v určenej lehote predpísané náležitosti; ak zistí, že vec, ktorej sa podnet týka prejednáva súd a nejde o prieťahy v konaní alebo ak už súd vo veci rozhodol; ak vec, ktorej sa podnet týka, preskúmava prokuratúra, alebo vec, ktorej sa podnet týka, už prokuratúra preskúmala; ak vo veci, ktorej sa podnet týka, koná alebo rozhoduje príslušný orgán verejnej správy, ktorý nepatrí do pôsobnosti verejného ochrancu práv, alebo o veci, ktorej sa podnet týka, už rozhodol príslušný orgán verejnej správy, ktorý nepatrí do pôsobnosti verejného ochrancu práv; ak podávateľ podnetu vezme svoj podnet späť alebo oznámi, že netrvá na ďalšom preskúmaní.

90. Ombudsman môže podnet odložiť, ak zistí, že sa podnet netýka osoby, ktorá ho podala, pokiaľ nepredložila písomný súhlas dotknutej osoby na podanie podnetu alebo písomné plnomocenstvo vo veci; ak od opatrenia alebo udalosti, ktorých sa podnet týka, uplynul v deň doručenia podnetu čas dlhší ako tri roky alebo ak je podnet zjavne neopodstatnený, anonymný alebo ide o podnet vo veci, ktorú už ombudsman vybavil a opakovaný podnet neobsahuje nové skutočnosti; ak vo veci, ktorej sa podnet týka, koná alebo konal komisár pre deti alebo komisár pre osoby so zdravotným postihnutím.

91. Ak výsledkami vybavenia podnetu je preukázané porušenie základných práv a slobôd, ombudsman oznámi výsledky vybavenia podnetu spolu s návrhom opatrení orgánu verejnej správy, proti ktorého postupu, rozhodovaniu alebo nečinnosti podnet smeruje. Orgán verejnej správy je povinný do dvadsiatich dní odo dňa doručenia návrhu opatrení oznámiť ombudsmanovi svoje stanovisko k výsledkom vybavenia podnetu a prijaté opatrenia. Ak ombudsman nesúhlasí so stanoviskom orgánu verejnej správy alebo ak prijaté opatrenia považuje za nedostatočné, vyrozumie o tom orgán nadriadený orgánu verejnej správy, proti ktorému podnet smeruje, a ak takého orgánu niet, vládu. Podrobnosti postupu pri vybavovaní podnetov fyzických a právnických osôb upravuje zákon.⁶⁶

92. Ak ombudsman nepostupuje podľa bodov 83. až 86. podávateľovi podnetu oznámi, že prijal podnet na vybavenie. Ak výsledkami vybavenia podnetu nie je preukázané porušenie základných práv a slobôd, ombudsman písomne o tom upovedomí podávateľa podnetu a orgán verejnej správy, proti ktorého postupu, rozhodovaniu alebo nečinnosti podnet smeruje.

93. Pri výkone svojej pôsobnosti ombudsman spolupracuje s príslušnými orgánmi verejnej správy, prokuratúry, s nadáciami, občianskymi združeniami, stavovskými organizáciami, občianskymi iniciatívami a ďalšími subjektmi pôsobiacimi v oblasti ochrany základných práv a slobôd.

G. Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky

94. Najvyšší kontrolný úrad SR je nezávislý orgán kontroly hospodárenia s prostriedkami rozpočtov, majetkom, majetkovými právami, finančnými prostriedkami, záväzkami a pohľadávkami štátu.⁶⁷

⁶⁶ zákon 564/2001 Z. z. o verejnom ochrancovi práv v znení neskorších predpisov

⁶⁷ čl. 60 Ústavy

95. Kontrolná pôsobnosť Najvyššieho kontrolného úradu SR sa vzťahuje na vládu, ministerstvá a ostatné ústredné orgány štátnej správy a na orgány im podriadené, štátne orgány, ako aj právnické osoby, u ktorých vykonávajú funkciu zakladateľa alebo zriaďovateľa ústredné orgány štátnej správy alebo iné štátne orgány, obce a vyššie územné celky, právnické osoby zriadené obcami, právnické osoby zriadené vyššími územnými celkami, na právnické osoby s majetkovou účasťou obcí a právnické osoby s majetkovou účasťou vyšších územných celkov, štátne účelové fondy, verejnoprávne inštitúcie zriadené zákonom, právnické osoby, v ktorých majú majetkovú účasť verejnoprávne inštitúcie, na právnické osoby s majetkovou účasťou štátu, Fond národného majetku SR, právnické osoby s určenou majetkovou účasťou Fondu národného majetku SR, fyzické osoby a právnické osoby.

96. Na čele Najvyššieho kontrolného úradu SR je predseda. Predsedu a podpredsedov volí a odvoláva parlament. Za predsedu a podpredsedu môže byť zvolený každý občan SR, ktorý je voliteľný do parlamentu. Tá istá osoba môže byť zvolená za predsedu a podpredsedu najviac v dvoch po sebe nasledujúcich sedemročných obdobiach.

97. Funkcia predsedu a podpredsedu je nezlučiteľná s výkonom funkcie v inom orgáne verejnej moci, s pracovným pomerom alebo s obdobným pracovným vzťahom, s podnikateľskou činnosťou, s členstvom v riadiacom alebo kontrolnom orgáne právnickej osoby, ktorá vykonáva podnikateľskú činnosť, ani s inou hospodárskou alebo zárobkovou činnosťou okrem správy vlastného majetku, vedeckej, pedagogickej, literárnej alebo umeleckej činnosti.

III. PRÁVNÝ RÁMEC OCHRANY ĽUDSKÝCH PRÁV

98. Základné práva a slobody sú v SR chránené predovšetkým ústavne. Najdôležitejším právnym dokumentom, v ktorom sú obsiahnuté základné ľudské práva a slobody je Ústava (publikovaná v Zbierke zákonov SR pod č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov).

99. Základné práva a slobody zakotvené Ústavou vychádzajú z Listiny základných práv a slobôd, ktorá bola prijatá počas existencie bývalej Českej a Slovenskej Federatívnej republiky ústavným zákonom č. 23/1991 Zb., pričom táto Listina zostala naďalej súčasťou právneho poriadku SR. Všeobecné ustanovenia Ústavy zakotvujú rovnoprávne postavenie všetkých osôb v dôstojnosti i v právach, keď konkrétne v článku 12 ods. 1 a 2 ustanovujú: „Ľudia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach. Základné práva a slobody sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremlčateľné a nezrušiteľné. Základné práva a slobody sa zaručujú na území SR všetkým bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru, náboženstvo, politické či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie. Nikoho nemožno z týchto dôvodov poškodzovať, zvyhodňovať alebo znevýhodňovať.“ Citované ustanovenie pozitívne vymedzuje, z akých dôvodov nesmie dôjsť k rozlišovaniu osôb, resp. zabezpečuje rovnoprávne postavenie všetkých osôb. Ústava ďalej vymedzuje, že rozsah základných práv a slobôd je možné upraviť len zákonom za podmienok daných Ústavou. Zákonné obmedzenia základných práv a slobôd sa vzťahujú na všetky prípady, ktoré spĺňajú ustanovené podmienky, t. j. na všetkých bez akéhokoľvek rozlišovania.

100. Základné ľudské práva a slobody zakotvené v Ústave sú vo všeobecnosti priznané všetkým, niektoré z nich sa však týkajú len občanov SR. Ide o niektoré politické práva (napr. tvorba orgánov štátnej moci), ako aj časť hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv (napr. právo na prácu).

101. Medze základných práv a slobôd možno upraviť za podmienok ustanovených Ústavou len zákonom. Záonné obmedzenia základných práv a slobôd musia platiť rovnako pre všetky prípady, ktoré spĺňajú ustanovené podmienky. Pri obmedzovaní základných práv a slobôd sa musí dbať na ich podstatu a zmysel. Takéto obmedzenia sa môžu použiť len na ustanovený cieľ.

A. Ústavná ochrana ľudských práv a základných slobôd

102. Ústava garantuje najmä nasledovné základné práva a slobody:

- **základné ľudské práva a slobody** – právo na život, zákaz trestu smrti, nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia, zákaz mučenia a iného krutého, neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania, osobná sloboda; maximálna lehota na prepustenie zadržanej osoby na slobodu alebo jej odovzdanie súdu je 48 hodín a pri trestných činoch terorizmu 96 hodín, maximálna lehota na rozhodnutie sudcu o väzbe zadržanej osoby alebo o jej prepustení na slobodu je 48 hodín a pri obzvlášť závažných trestných činoch 72 hodín od prevzatia, možnosť zatknúť obvineného len na odôvodnený písomný príkaz sudcu, maximálna lehota na odovzdanie zatknutej osoby súdu je 24 hodín, s povinnosťou sudcu rozhodnúť o väzbe zatknutej osoby do 48 hodín alebo pri obzvlášť závažných trestných činoch do 72 hodín od prevzatia, vzatie do väzby len zo zákonných dôvodov, na čas ustanovený zákonom a na základe rozhodnutia súdu, prevzatie osoby do ústavnej zdravotnej starostlivosti alebo držanie v ústavnej zdravotnej starostlivosti len v prípadoch ustanovených zákonom s povinnosťou oznámiť takéto opatrenie do 24 hodín súdu, ktorý o umiestnení rozhodne do piatich dní a skúmanie duševného stavu obvineného z trestného činu len na písomný príkaz súdu, zákaz nútených prác alebo nútených služieb, právo na zachovanie ľudskej dôstojnosti, osobnej cti, dobrej povesti a na ochranu mena, právo na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života, právo na ochranu pred neoprávneným zhromažďovaním, zverejňovaním alebo iným zneužívaním údajov o svojej osobe, vlastnícke právo, právo na nedotknuteľnosť obydlia, listové tajomstvo, tajomstvo dopravovaných správ a iných písomností a ochrana osobných údajov, sloboda pohybu a pobytu, sloboda myslenia, svedomia, náboženského vyznania a viery, zákaz nútenia vykonávať vojenskú službu v prípade rozporu so svedomím alebo náboženským vyznaním;
- **politické práva** – sloboda prejavu a právo na informácie, vydávanie tlače nepodlieha povoľovaciemu konaniu, zákaz cenzúry, petičné právo, právo zhromažďovať sa, právo združovať sa, právo účasti na správe vecí verejných, právo postaviť sa na odpor;
- **práva osôb patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám** – právo rozvíjať vlastnú kultúru, právo prijímať a rozširovať informácie v materinskom jazyku, právo združovať sa v národnostných združeniach, právo zakladať a udržiavať vzdelávacie a kultúrne inštitúcie, právo na vzdelanie v ich jazyku, právo používať ich jazyk v úradnom styku, právo zúčastňovať sa na riešení vecí týkajúcich sa národnostných menšín a etnických skupín;
- **hospodárske, sociálne a kultúrne práva** – právo na slobodnú voľbu povolania a prípravu naň, právo podnikáť a uskutočňovať inú zárobkovú činnosť, právo na prácu, právo na primerané hmotné zabezpečenie občanov v prípade, ak nie z vlastnej viny nemôžu pracovať, právo zamestnancov na spravodlivé a uspokojivé pracovné podmienky, najmä právo na odmenu za vykonanú prácu, ochrana proti svojvoľnému prepúšťaniu zo zamestnania a diskriminácii v zamestnaní, ochrana bezpečnosti a zdravia pri práci, najvyššia prípustná dĺžka pracovného času, primeraný odpočinok po práci, najkratšia prípustná dĺžka platenej dovolenky na zotavenie,

právo na kolektívne vyjednávanie, právo slobodne sa združovať s inými na ochranu svojich hospodárskych a sociálnych záujmov, právo na štrajk, právo žien, mladistvých a osôb zdravotne postihnutých na zvýšenú ochranu zdravia pri práci a osobitné pracovné podmienky, právo mladistvých a osôb zdravotne postihnutých na osobitnú ochranu v pracovných vzťahoch a na pomoc pri príprave na povolanie, právo na primerané hmotné zabezpečenie v starobe a pri nespôsobilosti na prácu, ako aj pri strate živiteľa, právo na ochranu zdravia, právo občanov na bezplatnú zdravotnú starostlivosť a zdravotnícke pomôcky na základe zdravotného poistenia za podmienok, ktoré ustanoví zákon, ochrana manželstva, rodičovstva a rodiny, osobitná ochrana detí a mladistvých, osobitná starostlivosť o tehotné ženy, rovnaké práva detí narodených v manželstve i mimo neho a právo rodičov starajúcich sa o deti na pomoc od štátu, právo na vzdelanie, ochrana slobody vedeckého bádania a umenia a práv na výsledky tvorivej duševnej činnosti, právo na prístup ku kultúrnemu bohatstvu za podmienok ustanovených zákonom;

■ **právo na ochranu životného prostredia a kultúrneho dedičstva** – právo na priaznivé životné prostredie, právo na včasné a úplné informácie o stave životného prostredia a o príčinách a následkoch tohto stavu;

■ **právo na súdnu a inú právnu ochranu** – právo domáhať sa svojho práva na nezávislom a nestrannom súde, a v prípadoch ustanovených zákonom na inom orgáne SR, právo na preskúmanie zákonnosti rozhodnutia orgánu verejnej správy súdom, právo na náhradu škody spôsobenej nezákonným rozhodnutím súdu, iného štátneho orgánu či orgánu verejnej správy alebo nesprávnym úradným postupom, právo odoprieť výpoveď v prípade hrozby nebezpečenstva trestného stíhania proti sebe alebo blízkej osobe, právo na právnu pomoc v konaní pred súdmi, inými štátnymi orgánmi alebo orgánmi verejnej správy od začiatku konania, právo na tlmočníka, rovnosť účastníkov konania, právo na zákonného sudcu, právo na verejné prerokovanie veci bez zbytočných prietáhov v jeho prítomnosti, právo vyjadriť sa ku všetkým vykonávaným dôkazom, zákonnosť trestného stíhania, prezumpcia neviny, právo obvineného na obhajobu, právo obvineného odoprieť výpoveď, princíp *ne bis in idem*, zákaz retroaktivity.

B. Včlenenie medzinárodných zmlúv o ľudských právach a základných slobodách do vnútroštátneho právneho poriadku

103. SR je zmluvnou stranou nasledovných kľúčových medzinárodných zmlúv o ľudských právach a základných slobodách:

- Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach,
- Opčného protokolu k Medzinárodnému paktu o občianskych a politických právach,
- Druhého Opčného protokolu k Medzinárodnému paktu o občianskych a politických právach o zákaze trestu smrti,
- Medzinárodného paktu o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach,
- Opčného protokolu k Medzinárodnému paktu o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach,
- Medzinárodného dohovoru o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie,
- Medzinárodného dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien,
- Opčného protokolu k Medzinárodnému dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien,
- Dohovoru o právach dieťaťa,
- Opčného protokolu k Dohovoru o právach dieťaťa o obchodovaní s deťmi, detskej prostitúcii a detskej pornografii,
- Opčného protokolu k Dohovoru o právach dieťaťa o účasti detí v ozbrojených konfliktoch,

- Opčného protokolu k Dohovoru o právach dieťaťa o procedúre oznámení,
- Dohovoru proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu,
- Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím,
- Opčného protokolu k Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím,
- Medzinárodného dohovoru o ochrane všetkých osôb pred nedobrovoľným zmiznutím.

104. SR plne spolupracuje s osobitnými procedúrami Rady OSN pre ľudské práva a ako jedna z prvých krajín vystavila už v roku 2001 stále pozvanie pre misie osobitných procedúr. SR sa aktívne zapája do univerzálneho hodnotenia iných štátov.

105. SR je zmluvnou stranou Rímskeho štatútu; podporuje konštruktívny dialóg so zmluvnými a nezmluvnými stranami Rímskeho štatútu za účelom posilnenia medzinárodnej trestnej spravodlivosti a univerzalitu systému Medzinárodného trestného súdu.

106. Ústava vo svojom čl. 154c ods. 1 zabezpečila kontinuitu v oblasti medzinárodných záväzkov týkajúcich sa ľudských práv a základných slobôd, keďže podľa tohto ustanovenia sú súčasťou právneho poriadku SR aj tie medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, ktoré boli ratifikované a vyhlásené pred tým, ako Ústava nadobudla účinnosť. Ide v podstate o väčšinu kľúčových medzinárodných zmlúv o ľudských právach a základných slobodách, do ktorých SR vstúpila ako následnícky štát po zániku bývalej Českej a Slovenskej federatívnej republiky a stala sa ich zmluvnou stranou. Spomedzi týchto medzinárodných zmlúv možno osobitne poukázať na Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ktorý je spolu s judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva významným nástrojom ochrany ľudských práv a základných slobôd v SR.

107. V súvislosti so vstupom SR do Európskej únie, ku ktorému došlo 1. mája 2004, zohráva v oblasti ochrany základných práv veľmi dôležitú úlohu aj Charta základných práv Európskej únie, ktorá sa aplikuje vo všetkých oblastiach upravených právom Európskej únie. Podľa čl. 7 ods. 2 Ústavy majú právne záväzné akty Európskej únie prednosť pred zákonmi SR.

108. Na základe čl. 7 ods. 5 Ústavy medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, medzinárodné zmluvy, na ktorých vykonanie nie je potrebný zákon, a medzinárodné zmluvy, ktoré priamo zakladajú práva alebo povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, majú prednosť pred zákonmi SR.

109. Prezident alebo vláda pred tým než predloží dojednanú zmluvu na rokovanie parlamentu môže podať návrh na rozhodnutie o súlade dojednanej medzinárodnej zmluvy s Ústavou alebo ústavným zákonom na Ústavný súd. V tomto prípade ide o tzv. preventívnu kontrolu ústavnosti, ktorej účelom je predchádzať prípadným rozporom, resp. konfliktom medzi aplikovaním národného práva a ustanoveniami medzinárodnej zmluvy.

C. Uplatňovanie práv zakotvených v medzinárodných zmluvách o ľudských právach a základných slobodách pred národnými súdmi

110. Medzinárodné zmluvy o ľudských právach sú podľa článku 7 ods. 5 Ústavy súčasťou vnútroštátneho právneho poriadku a záväzným prameňom práva pre vnútroštátne subjekty, ak boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom. Na základe uvedeného ustanovenia došlo k inkorporácii medzinárodných zmlúv o ľudských právach do vnútroštátneho

právneho poriadku. Znamená to, že občania SR majú možnosť priamo sa dovolávať práv upravených v týchto zmluvách a vnútroštátne orgány sú povinné ich priamo aplikovať. Sudca je pri rozhodovaní viazaný medzinárodnými zmluvami o ľudských právach podľa čl. 7 ods. 5 a čl. 154c ods. 1 Ústavy a v prípade domnienky, že iný všeobecne záväzný právny predpis odporuje medzinárodnej zmluve podľa čl. 7 ods. 5 alebo čl. 154c ods. 1 Ústavy, konanie preruší a vec predloží Ústavnému súdu.

111. SR ako členský štát EÚ aj v súlade s čl. 7 ods. 2 Ústavy je viazaná právnym poriadkom Európskej únie, jej základnými zmluvami a Chartou základných práv Európskej únie, garantujúcimi rešpektovanie ľudských práv, vrátane práv osôb patriacich k menšinám. Primárne právo EÚ ustanovuje Súdny dvor EÚ a jeho právomoc, pričom súdy SR, aj podľa vnútroštátneho práva, sú oprávnené obracať sa na Súdny dvor EÚ so žiadosťou o výklad práva Európskej únie.

112. Právny poriadok SR v súlade s vyššie uvedenými skutočnosťami ustanovuje pre súdy povinnosť vykladať právo aj v súlade s judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva a Súdneho dvora EÚ, a to s trvalým zreteľom na hodnoty, ktoré sú nimi chránené.

D. Konanie pred súdnymi orgánmi

113. Článok 47 ods. 3 Ústavy garantuje rovnosť postavenia všetkých účastníkov konania pred súdmi, inými štátnymi orgánmi alebo orgánmi verejnej správy od začiatku konania. Zásada rovnosti účastníkov konania je opätovne potvrdená v zákone č. 757/2004 Z. z. o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov a v Civilnom sporovom poriadku. Zásada rovnosti účastníkov konania sa dôsledne uplatňuje aj v trestnom konaní.

114. Článok 48 ods. 2 Ústavy upravuje právo každého, aby sa jeho vec verejne prerokovala bez zbytočných prieťahov a v jeho prítomnosti, a aby sa mohol vyjadriť ku všetkým vykonávaným dôkazom. V zmysle ustanovení Trestného poriadku môže byť verejnosť vylúčená pri hlavnom pojednávaní a verejnom zasadnutí o odvolaní, len ak by verejné prejednávanie veci ohrozilo tajomstvo chránené osobitným zákonom, nerušený priebeh konania alebo mravnosť alebo bezpečnosť alebo iný dôležitý záujem svedkov. Rozsudky sa vyhlasujú v mene SR a vždy verejne.

1. Všeobecné súdy

1.1 Civilné konanie

115. Chrániť občianskoprávne vzťahy a prejednávať spory vyplývajúce z ohrozenia alebo porušenia subjektívnych práv prislúcha zásadne súdom. Od 1. júla 2016 nadobudli účinnosť zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok, zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok a zákon č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok. Tieto nahradili predchádzajúcu právnu úpravu obsiahnutú v zákone č. 99/1963 Sb. Občiansky súdny poriadok, a teda predstavujú základný formálny prameň civilného procesného práva. Civilný sporový poriadok upravuje postup súdu a účastníkov v civilnom sporovom konaní tak, aby bola zabezpečená spravodlivá ochrana práv a oprávnených záujmov všetkých účastníkov konania. Podľa Civilného sporového poriadku sa prejednávajú súkromnoprávne spory a iné súkromné veci, vrátane antidiskriminačných sporov (spory týkajúce sa porušenia zásady rovnakého zaobchádzania), pracovnoprávných sporov či sporov z priemyselného vlastníctva. Civilný mimosporový poriadok upravuje postup súdov a účastníkov v prípade mimosporových konaní,

najmä konania týkajúce sa rodinnoprávných vecí, dedičstva, statusových vecí týkajúcich sa fyzických osôb či obchodného registra.

116. Právo na súdnu ochranu sa štandardne uplatňuje návrhom na začatie konania. Konanie sa začína doručením žaloby alebo návrhu na nariadenie neodkladného opatrenia alebo zabezpečovacieho opatrenia súdu.⁶⁸ V prípade mimosporových konaní môže súd začať konanie aj bez návrhu.⁶⁹ Návrh sa podáva na vecne, miestne a kauzálne príslušnom súde. Na konanie v prvom stupni sú zásadne príslušné okresné sudy.⁷⁰ Krajské sudy rozhodujú ako sudy prvého stupňa iba v taxatívne uvedených prípadoch, inak v druhom stupni rozhodujú o odvolaní.⁷¹

117. Ustanovenia Civilného sporového poriadku a Civilného mimosporového poriadku upravujú možnosť podania riadneho opravného prostriedku – odvolania, ktoré sa podáva proti neprávoplatnému rozhodnutiu súdu prvého stupňa. Odvolacím súdom je príslušný krajský súd, príp. Najvyšší súd SR, ak v prvom stupni rozhodoval krajský súd. Rozhodnutie druhostupňového súdu je konečné a za splnenia zákonných podmienok ho je možné napadnúť žalobou na obnovu konania, dovolaním a dovolaním generálneho prokurátora.⁷² Dovolanie proti právoplatnému rozhodnutiu odvolacieho súdu je možné využiť najmä v prípadoch, ak neboli dodržané základné zásady súdneho konania (napr. nepríslušnosť súdov, prekážka litispedencie, nedostatok procesnej subjektivity, nesprávny procesný postup).⁷³ Dovolanie generálneho prokurátora podáva generálny prokurátor na základe podnetu strany, ak to vyžaduje ochrana práv a nie je možné ju zabezpečiť inak (napr. porušenie práva na spravodlivý proces).⁷⁴ Proti právoplatnému rozhodnutiu je možné podať aj žalobu na obnovu konania, avšak iba v prípade splnenia zákonných podmienok a v prípade existencie niektorého z dôvodov (napr. rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva, existencia skutočností alebo dôkazov, ktoré nebolo možné použiť v pôvodnom konaní alebo možnosť vykonania dôkazov, ktoré nebolo možné vykonať v pôvodnom konaní).⁷⁵

1.2 Správne súdne konanie

118. Ústava zakotvuje možnosť každému, kto tvrdí, že bol na svojich právach ukrátený rozhodnutím orgánu verejnej správy, podať návrh na súd, aby preskúmal zákonnosť takéhoto rozhodnutia, ak zákon neustanoví inak. Z právomoci súdu však nesmie byť vylúčené preskúmanie rozhodnutí týkajúcich sa základných práv a slobôd, nakoľko konanie pred správnym súdom je jednou zo záruk ochrany základných ľudských práv a slobôd a ochrany práv a oprávnených záujmov účastníkov administratívneho konania. Právomoc preskúmať zákonnosť rozhodnutí orgánov verejnej správy a orgánov verejnej moci zveruje v článku 142 ods. 1 Ústava súdom, ak tak ustanoví zákon. Otázka preskúmavania zákonnosti rozhodnutí orgánov verejnej správy a verejnej moci alebo iných zásahov orgánov verejnej správy súdmi je upravená zákonom č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok.

119. V správnom súdnictve preskúmajú sudy na základe žalôb zákonnosť rozhodnutí orgánov verejnej správy, opatrení orgánov verejnej správy a iných zásahov orgánov verejnej

⁶⁸ § 156 zákona č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších predpisov

⁶⁹ § 23 ods. 2 zákona č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok v platnom znení

⁷⁰ § 12 zákona č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších predpisov

⁷¹ § 31, 34 zákona č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších predpisov

⁷² zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok upravuje osobitosti využitia týchto opravných prostriedkov v prípade niektorých konaní/rozhodnutí (§ 59 – 86)

⁷³ § 419 – 457 zákona č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších predpisov

⁷⁴ § 458 – 465 zákona č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších predpisov

⁷⁵ § 397 – 418 zákona č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších predpisov

správy, poskytujú ochranu pred nečinnosťou orgánov verejnej správy a rozhodujú v ďalších veciach ustanovených zákonom.⁷⁶ Pod orgánom verejnej správy sa rozumejú tak orgány štátnej správy, orgány územnej a záujmovej samosprávy, ako aj všetky právnické osoby a fyzické osoby, ktorým osobitný predpis zveril rozhodovanie o právach, právom chránených záujmoch a povinnostiach fyzickej osoby a právnickej osoby v oblasti verejnej správy.⁷⁷ Rozhodnutím sa rozumie správny akt vydaný orgánom verejnej správy v administratívnom konaní a ktorý zakladá, mení, zrušuje alebo deklaruje práva, právom chránené záujmy alebo povinnosti fyzickej osoby a právnickej osoby, alebo sa jej priamo dotýka.⁷⁸ Vecne príslušnými súdmi sú v správnom súdnictve krajské sudy,⁷⁹ príp. Najvyšší súd SR v taxatívne vymedzených prípadoch (napr. kompetenčné spory).⁸⁰ Rovnako tak okresné sudy sú vecne príslušne len v zákonom vymedzených prípadoch (napr. vo veciach o registrácii kandidátnych listín pre voľby do orgánov samosprávneho kraja).⁸¹

1.3 Trestné konanie

120. Pribeh trestného konania upravuje zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný poriadok“). Nikto nemôže byť stíhaný ako obvinený inak než zo zákonných dôvodov a spôsobom, ktorý upravuje zákon.⁸² Zákaz stíhania z iných ako zákonných dôvodov vyplýva z dikcie článku 17 ods. 2 Ústavy. Skutkové podstaty trestných činov a druhy trestov sú upravené v zákone č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

121. Trestné stíhanie pred súdmi je možné len na základe obžaloby podanej prokurátorom. Prokurátor je povinný stíhať všetky trestné činy, o ktorých sa dozvedel, výnimky sú prípustné len podľa zákona alebo podľa vyhlásenej medzinárodnej zmluvy.⁸³ V trestnom konaní sa dôsledne dodržiava princíp prezumpcie neviny, podľa ktorého pokým právoplatným odsudzujúcim rozsudkom súdu nie je vyslovená vina, nemožno na toho, proti komu sa vedie trestné konanie, hľadieť ako by bol vinný. Podľa § 34 ods. 5 Trestného poriadku sú orgány činné v trestnom konaní vždy povinné obvineného poučiť o jeho právach, vrátane významu priznania a poskytnúť mu plnú možnosť na ich uplatnenie. Obvinený, ktorý nemá dostatočné prostriedky na úhradu trov obhajoby, má nárok na bezplatnú obhajobu alebo na obhajobu za zníženú odmenu.⁸⁴

122. Na základe § 15 Trestného poriadku konanie v prvom stupni vykonáva okresný súd, ak zákon neustanovuje inak. Okresný súd v sídle krajského súdu vykonáva v prvom stupni konanie o obzvlášť závažných zločinoch, za ktoré zákon ustanovuje trest odňatia slobody s dolnou hranicou trestnej sadzby najmenej dvanásť rokov, alebo ak bol skutok spáchaný organizovanou skupinou, zločineckou skupinou alebo teroristickou skupinou.⁸⁵

123. Orgány činné v trestnom konaní postupujú z úradnej povinnosti, ak Trestný poriadok, medzinárodná zmluva vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom alebo rozhodnutie

⁷⁶ § 6 zákona č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok v znení neskorších predpisov

⁷⁷ § 4 zákona č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok v znení neskorších predpisov

⁷⁸ § 3 ods. 1 písm. b) zákona č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok v znení neskorších predpisov

⁷⁹ § 10 zákona č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok v znení neskorších predpisov

⁸⁰ § 11 zákona č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok v znení neskorších predpisov

⁸¹ § 12 zákona č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok v znení neskorších predpisov

⁸² § 2 ods. 1 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

⁸³ § 2 ods. 5 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

⁸⁴ § 34 ods. 3 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

⁸⁵ § 16 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

medzinárodnej organizácie, ktorým je SR viazaná, neustanovuje inak, musia trestné veci prejednávať čo najrýchlejšie a dôsledne zachovávať občianske práva zaručené Ústavou. Postupujú tak, aby bol náležite zistený skutkový stav veci, a to v rozsahu nevyhnutnom na ich rozhodnutie. S rovnakou starostlivosťou objasňujú okolnosti svedčiace proti obvinenému, ako aj v jeho prospech, a v oboch smeroch vykonávajú dôkazy, nečakajúc na návrh strán. Priznanie obvineného nezbavuje orgány činné v trestnom konaní povinnosti preskúmať všetky okolnosti prípadu. Trestné konanie sa musí viesť s potrebnou ohľaduplnosťou k poškodenému. Prokurátor po skončení prípravného konania podľa jeho výsledkov postúpi vec inému príslušnému orgánu, zastaví trestné stíhanie, podmienne zastaví trestné stíhanie, rozhodne o schválení zmieru a zastaví trestné stíhanie, preruší trestné stíhanie, začne konanie o dohode o vine a treste alebo podá obžalobu súdu.⁸⁶

124. Ak zákon neustanovuje inak, pred začatím trestného stíhania alebo v prípravnom konaní o zásahoch do základných práv a slobôd rozhoduje sudca pre prípravné konanie. Konanie pred súdmi je ústne a verejné. Pri hlavnom pojednávaní a verejnom zasadnutí smie byť verejnosť vylúčená len v prípadoch výslovne ustanovených v Trestnom poriadku.

125. V zmysle § 278 ods. 1 Trestného poriadku môže súd rozhodovať len o skutku, ktorý je uvedený v obžalobnom návrhu. Súd pri svojom rozhodnutí smie prihliadať len na skutočnosti, ktoré boli prebrané na hlavnom pojednávaní a opierať sa o dôkazy, ktoré boli na hlavnom pojednávaní vykonané. Právnym posúdením skutku v obžalobe nie je súd viazaný.⁸⁷ Súd rozhoduje rozsudkom alebo trestným rozkazom, kde to zákon výslovne ustanovuje, v ostatných prípadoch rozhoduje, ak zákon neustanovuje niečo iné, uznesením.⁸⁸

126. Opravným prostriedkom proti rozhodnutiu súdu prvého stupňa je odvolanie, ktoré sa podáva na súde, proti rozsudku ktorému smeruje, a to do 15 dní od oznámenia rozsudku. Odvolanie má odkladný účinok.⁸⁹ Opravným prostriedkom proti uzneseniu je sťažnosť. Sťažnosť má odkladný účinok, len kde to zákon výslovne ustanovuje.⁹⁰ Podáva sa orgánu proti uzneseniu ktorého sťažnosť smeruje, a to do troch pracovných dní od oznámenia uznesenia s výnimkou sťažnosti proti uzneseniu o nevzatí do väzby, ktorá sa podáva ihneď po vyhlásení uznesenia.⁹¹ Trestný poriadok upravuje tri mimoriadne opravné prostriedky – zrušenie právoplatných rozhodnutí v prípravnom konaní generálnym prokurátorom,⁹² dovolanie⁹³ a obnovu konania.⁹⁴ Trestný poriadok presne špecifikuje náležitosti prípustnosti týchto opravných prostriedkov.

127. Vo vzťahu k úprave práv obetí trestných činov bol Trestný poriadok novelizovaný zákonom č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o obetiach“). Touto novelou boli do Trestného poriadku zavedené legislatívne zmeny týkajúce sa najmä poučenia poškodeného, predchádzania druhotnej viktimizácii (úprava pribratia psychológa k vykonaniu úkonu, vykonanie výsluchu ohľaduplne a s využitím technických zariadení určených na záznam zvuku a obrazu, aby sa výsluch nemusel opakovať) či účasti poškodeného na konaní o dohode o vine a treste. Zákon o obetiach taktiež upravil

⁸⁶ § 214 až § 234 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

⁸⁷ § 278 ods. 2 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

⁸⁸ § 162 ods. 1 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

⁸⁹ § 306 a nasl. zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

⁹⁰ § 185 ods. 6 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

⁹¹ § 83 ods. 2 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

⁹² § 363 – 367 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

⁹³ § 366 – 392 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

⁹⁴ § 393 – 405 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

povinnosti orgánov činných v trestnom konaní týkajúce sa poskytnutia informácií, subjektov poskytujúcich pomoc obetiam trestných činov a poskytovania pomoci obetiam pri uplatňovaní nárokov.

Počet odsúdených za násilné trestné činy za roky 2012 – 2017

Rok	Počet odsúdených za násilné trestné činy	Počet obyvateľov SR	Počet trestných činov na 100 000 obyvateľov
2012	4 373	5 410 836	80,81930
2013	4 520	5 415 949	83,45721
2014	4 164	5 421 349	76,80745
2015	3 945	5 426 252	72,70212
2016	4 272	5 435 343	78,59670
2017	4 408	5 443 120	80,98297

2. Ústavný súd

2.1 Konanie pred Ústavným súdom Slovenskej republiky

128. Na základe čl. 127 Ústavy Ústavný súd rozhoduje o sťažnostiach fyzických alebo právnických osôb, ak namietajú porušenie svojich základných práv alebo slobôd, alebo ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z medzinárodnej zmluvy, ktorú SR ratifikovala a bola vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, ak o ochrane týchto práv a slobôd nerozhoduje iný súd.

129. Ak Ústavný súd vyhovie sťažnosti, svojím rozhodnutím vysloví, že právoplatným rozhodnutím, opatrením alebo iným zásahom boli porušené základné práva alebo slobody, zruší také rozhodnutie, opatrenie alebo iný zásah. Ak porušenie práv alebo slobôd vzniklo nečinnosťou, Ústavný súd môže prikázať, aby ten, kto tieto práva alebo slobody porušil, vo veci konal. Ústavný súd môže zároveň vec vrátiť na ďalšie konanie, zakázať pokračovanie v porušovaní základných práv a slobôd alebo ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z medzinárodnej zmluvy, ktorú SR ratifikovala a bola vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, alebo ak je to možné, prikázať, aby ten, kto porušil práva alebo slobody, obnovil stav pred porušením. Ústavný súd môže svojím rozhodnutím, ktorým vyhovie sťažnosti, priznať tomu, koho práva boli porušené, primerané finančné zadost'účinenie.⁹⁵ Proti rozhodnutiu Ústavného súdu nemožno podať opravný prostriedok; to neplatí, ak rozhodnutím orgánu medzinárodnej organizácie zriadeného na uplatňovanie medzinárodnej zmluvy, ktorou je SR viazaná, vznikne SR povinnosť v konaní pred ústavným súdom znovu preskúmať už prijaté rozhodnutie Ústavného súdu.⁹⁶ V takomto prípade je možné právoplatné rozhodnutie Ústavného súdu napadnúť návrhom na obnovu konania pred Ústavným súdom.⁹⁷

130. Ak Ústavný súd zistí, že z rozhodnutia orgánu medzinárodnej organizácie vyplýva povinnosť opätovného preskúmania napadnutého rozhodnutia Ústavného súdu, svojím nálezhom

⁹⁵ čl. 127 ods. 2 a 3 Ústavy

⁹⁶ čl. 133 Ústavy

⁹⁷ § 214 a nasl. zákona č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde SR a o zmene a doplnení niektorých zákonov

obnovu konania povolí a napadnuté rozhodnutie Ústavného súdu zruší. Ústavný súd môže zrušiť aj ďalšie rozhodnutia Ústavného súdu vydané v pôvodnom konaní, ak to vyplýva z právneho názoru vysloveného v rozhodnutí orgánu medzinárodnej organizácie a je to potrebné na dosiahnutie účelu obnovy konania. Ak na základe návrhu na obnovu konania Ústavný súd obnovu konania povolí, znovu prerokuje pôvodný návrh na začatie konania podľa príslušných ustanovení zákona o Ústavnom súde, pričom vychádza z právneho názoru vysloveného v rozhodnutí orgánu medzinárodnej organizácie.⁹⁸

131. Ústavná sťažnosť fyzickej alebo právnickej osoby podaná podľa čl. 127 Ústavy je neprípustná, ak sťažovateľ nevyčerpal právne prostriedky, ktoré mu priznáva zákon na ochranu jeho základných práv alebo slobôd. Ústavný súd neodmietne prijatie ústavnej sťažnosti pre jej neprípustnosť, ak sťažovateľ preukáže, že nevyčerpal právne prostriedky, ktoré mu priznáva zákon na ochranu jeho základných práv a slobôd z dôvodov hodných osobitného zreteľa. Sťažnosť možno podať v lehote dvoch mesiacov od právoplatnosti rozhodnutia, oznámenia opatrenia alebo upovedomenia o inom zásahu.⁹⁹

132. Ak Ústavný súd na predbežnom prerokovaní prijme ústavnú sťažnosť na ďalšie konanie, ústavnú sťažnosť doručí ostatným účastníkom konania a zúčastnenej osobe s výzvou na vyjadrenie v lehote, ktorú určí.¹⁰⁰

133. Ak Ústavný súd sťažnosti vyhovie, v náleze uvedie, ktoré základné práva alebo slobody boli porušené a ktoré ustanovenie Ústavy, ústavného zákona alebo medzinárodnej zmluvy boli porušené, a akým právoplatným rozhodnutím, opatrením alebo iným zásahom boli porušené základné práva a slobody. Ústavný súd zruší rozhodnutie alebo opatrenie, ktorým boli porušené základné práva slobody sťažovateľa. Ústavný súd zruší aj iný zásah, ktorým boli porušené základné práva a slobody sťažovateľa, ak to pripúšťa povaha zásahu.¹⁰¹ Ak Ústavný súd zruší právoplatné rozhodnutie, opatrenie alebo iný zásah a vec vráti na ďalšie konanie, ten, kto vo veci vydal rozhodnutie, rozhodol o opatrení alebo vykonal iný zásah, je povinný vec znova prerokovať a rozhodnúť. V tomto konaní alebo postupe je viazaný právnym názorom Ústavného súdu.¹⁰² Konanie pred Ústavným súdom upravuje zákon č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

134. V prípade porušenia ľudských práv a základných slobôd prichádza tiež do úvahy možnosť podať sťažnosť za podmienky vyčerpania všetkých vnútroštátnych opravných prostriedkov či už expertným výborom Organizácie Spojených národov, resp. na Európsky súd pre ľudské práva.

E. Právo na náhradu škody

135. Podľa článku 46 ods. 3 Ústavy má každý právo na náhradu škody spôsobenej nezákonným rozhodnutím súdu, iného štátneho orgánu či orgánu verejnej správy alebo nesprávnym úradným postupom. Otázkou odškodnenia upravuje osobitný predpis, ktorým je zákon č. 514/2003 Z. z. o zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci a o zmene niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o zodpovednosti za škodu“).

⁹⁸ § 220 ods. 2 a 3 zákona č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde SR a o zmene a doplnení niektorých zákonov

⁹⁹ § 124 zákona č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde SR a o zmene a doplnení niektorých zákonov

¹⁰⁰ § 56 ods. 6 zákona č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde SR a o zmene a doplnení niektorých zákonov

¹⁰¹ § 133 ods. 1 a 2 zákona č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde SR a o zmene a doplnení niektorých zákonov

¹⁰² § 134 ods. 1 zákona č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde SR a o zmene a doplnení niektorých zákonov

136. Štát zodpovedá za podmienok ustanovených zákonom o zodpovednosti za škodu, ktorá bola spôsobená orgánmi verejnej moci pri výkone verejnej moci nezákonným rozhodnutím, nezákonným zatknutím, zadržaním alebo iným pozbavením osobnej slobody, rozhodnutím o treste, o ochrannom opatrení alebo rozhodnutím o väzbe, alebo nesprávnym úradným postupom.¹⁰³ Zodpovednosti sa nemožno zbaviť.

137. Trestný poriadok vo svojich ustanoveniach poskytuje viacero prostriedkov, ktoré majú zaručiť, aby väzba nebola nariaďovaná ani predlžovaná bezdôvodne. Pokiaľ by sa tak výnimočne stalo, ten na kom bola takáto väzba vykonaná, má právo odškodnenia za nezákonnú väzbu.

138. Ak bola škoda spôsobená trestným činom, tak podľa § 46 a nasl. Trestného poriadku má poškodený (osoba, ktorej bolo trestným činom ublížené na zdraví, spôsobená majetková, morálna alebo iná škoda alebo boli porušené či ohrozené jej iné zákonom chránené práva alebo slobody) proti obvinenému nárok na náhradu škody, ktorá mu bola trestným činom spôsobená. Je tiež oprávnený navrhnúť, aby súd v odsudzujúcom rozsudku uložil obžalovanému povinnosť nahradiť túto škodu. Návrh nemožno podať, ak už o ňom bolo rozhodnuté v občianskoprávnom konaní alebo v inom príslušnom konaní.

139. V prípade, ak obeti úmyselného násilného trestného činu nebola ujma uhradená inak, môže písomnou žiadosťou požiadať o odškodnenie Ministerstvo spravodlivosti SR, ktoré rozhoduje o odškodnení. Zákon o obetiach vymedzuje podmienky pre podanie žiadosti o odškodnenie ako aj určenie výšky odškodnenia.¹⁰⁴ Nárok na odškodnenie obete násilného trestného činu vzniká, ak v trestnom konaní nadobudol právoplatnosť rozsudok alebo trestný rozkaz, ktorým sa páchatel' uznáva vinným zo spáchania trestného činu, ktorým bola obeti spôsobená ujma na zdraví, alebo rozsudok, ktorým bol obžalovaný spod obžaloby oslobodený, pretože nie je trestne zodpovedný pre nedostatok veku alebo nepričetnosť a ujma na zdraví nebola obeti násilného trestného činu plne uhradená inak.¹⁰⁵ Podmienkou vzniku nároku na odškodnenie je uplatnenie si nároku na náhradu škody v trestnom konaní (najneskôr do skončenia vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania), táto podmienka sa nevzťahuje na odškodňovania ujmy na zdraví spôsobenej trestným činom obchodovania s ľuďmi, znásilnenia, sexuálneho násillia alebo sexuálneho zneužívania.¹⁰⁶ Žiadosť o odškodnenie je potrebné podať do jedného roka od nadobudnutia právoplatnosti rozsudku alebo trestného rozkazu, po uplynutí tejto lehoty zaniká nárok na odškodnenie.¹⁰⁷

140. V občianskoprávnom konaní má poškodený v prípade neoprávnených zásahov do práva na ochranu jeho osobnosti podľa Občianskeho zákonníka požadovať na súde, aby sa odstránili následky týchto zásahov, a aby jej bolo dané primerané zadosťučinenie. Pokiaľ by sa nezdalo postačujúce zadosťučinenie uvedené vyššie najmä preto, že bola v značnej miere znížená dôstojnosť fyzickej osoby alebo jej vážnosť v spoločnosti, má poškodený (fyzická osoba) tiež právo na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch. Výšku náhrady určí súd s prihliadnutím na závažnosť vzniknutej ujmy a na okolnosti, za ktorých k porušeniu práva došlo.¹⁰⁸

¹⁰³ § 3 zákona č. 514/2003 Z. z. o zodpovednosti za škodu v znení neskorších predpisov

¹⁰⁴ § 10 – 22 zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov v platnom znení

¹⁰⁵ § 11 ods. 1 zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov

¹⁰⁶ § 11 ods. 4 zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov

¹⁰⁷ § 15 ods. 2 zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov

¹⁰⁸ §13 zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov

F. Iné orgány s právomocami v oblasti ľudských práv

1. Komisár pre deti

141. Komisár pre deti sa podieľa na ochrane práv detí podporou a presadzovaním práv priznaných dieťaťu Dohovorom o právach dieťaťa a medzinárodnými zmluvami, ktorými je SR viazaná. Komisár pre deti je nezávislý orgán, ktorý svoju pôsobnosť vykonáva oddelene od iných orgánov, ktorým osobitný predpis ustanovuje kompetencie v oblasti ochrany ľudských práv. Medzi jeho kompetencie patrí posudzovanie dodržiavania práv dieťaťa, presadzovať záujmy detí v spoločnosti, komunikovať s deťmi a zisťovať ich názory, podporovať zvyšovanie povedomia o právach dieťaťa a spolupracovať so zahraničnými a medzinárodnými subjektmi, ktoré sa podieľajú na výkone alebo ochrane práv detí. Jeho pôsobnosť sa vzťahuje aj na právnické a fyzické osoby podnikateľov. Každý má právo obrátiť sa na komisára pre deti vo veci porušovania práv dieťaťa alebo ohrozovania práv dieťaťa.

142. V zmysle znenia ustanovenia § 2 zákona č. 176/2015 Z. z. o komisárovi pre deti a komisárovi pre osoby so zdravotným postihnutím v znení neskorších predpisov má dieťa právo obrátiť sa na komisára pre deti priamo alebo prostredníctvom inej osoby aj bez vedomia rodičov, poručníka, opatrovníka alebo inej osoby, ktorej bolo dieťa zverené do starostlivosti nahrádzajúcej starostlivosť rodičov.

2. Národné koordinačné stredisko pre riešenie problematiky násilia na deťoch

143. Novelou zákona č. 453/2003 Z. z. o orgánoch štátnej správy v oblasti sociálnych vecí, rodiny a služieb zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, účinnou od 1. novembra 2019, sa legislatívne zakotvila pôsobnosť Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR ako ústredného orgánu štátnej správy pre koordináciu štátnej politiky v oblasti ochrany detí pred násilím a koordináciu plnenia úloh v tejto oblasti.

144. Prostredníctvom svojho špecializovaného útvaru, Národného koordinačného strediska pre riešenie problematiky násilia na deťoch, ktoré vzniklo na základe uznesenia vlády SR č. 24 z 15. januára 2014, rezort práce usmerňuje a metodicky riadi koordináciu ochrany detí pred násilím, vytvára podmienky pre vzájomnú spoluprácu a výmenu informácií medzi orgánmi štátnej správy, Policajným zborom, školami, školskými zariadeniami, obcami, vyššími územnými celkami, poskytovateľmi zdravotnej starostlivosti a ďalšími subjektmi, ktoré pôsobia v oblasti ochrany detí pred násilím. Cieľom spomínanej právnej úpravy je posilnenie právnej istoty pri vzájomnej spolupráci a súčinnosti subjektov, ako aj významné zlepšenie prístupu ku kvalitným službám pomoci deťom ohrozených násilím na celom území SR. V súčinnosti s relevantnými partnermi, teda zástupcami ministerstiev vnútra, zdravotníctva, školstva, vedy výskumu a športu, kultúry, spravodlivosti a zástupcami mimovládnych organizácií ako aj ďalších vstupujúcich do problematiky ochrany detí sa vytvára jednotný postup všetkých subjektov v predmetnej oblasti.

3. Komisár pre osoby so zdravotným postihnutím

145. Komisár pre osoby so zdravotným postihnutím sa podieľa na ochrane práv osôb so zdravotným postihnutím podporou a presadzovaním práv priznaných osobe so zdravotným postihnutím medzinárodnými zmluvami, ktorými je SR viazaná. Komisár pre osoby so zdravotným postihnutím je nezávislý orgán, ktorý svoju pôsobnosť vykonáva oddelene od

iných orgánov, ktorým osobitný predpis ustanovuje kompetencie v oblasti ochrany ľudských práv.

146. V zmysle znenia ustanovenia § 8 zákona č. 176/2015 Z. z. o komisárovi pre deti a komisárovi pre osoby so zdravotným postihnutím v znení neskorších predpisov má každý právo obrátiť sa na komisára pre osoby so zdravotným postihnutím vo veci porušovania práv osoby so zdravotným postihnutím alebo ohrozovania práv osoby so zdravotným postihnutím. Fyzická osoba, ktorá nemá spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu alebo ktorá bola pozbavená spôsobilosti na právne úkony, má právo obrátiť sa na komisára pre osoby so zdravotným postihnutím priamo alebo prostredníctvom inej osoby bez vedomia zákonného zástupcu.

4. Slovenské národné stredisko pre ľudské práva

147. Slovenské národné stredisko pre ľudské práva bolo zriadené v roku 1994 v súlade so zákonom č. 308/1993 Z. z. o zriadení Slovenského národného strediska pre ľudské práva v znení neskorších predpisov. Stredisko plní úlohy národnej ľudskoprávnej inštitúcie (NHRI). Na základe svojho mandátu vykonáva monitoring a hodnotí dodržiavanie ľudských práv, uskutočňuje výskumy a prieskumy na poskytovanie údajov v oblasti ľudských práv a základných slobôd, zhromažďuje a šíri informácie v oblasti ľudských práv a vykonáva dokumentačnú činnosť. Má právo požiadať súdy, prokuratúru, iné štátne orgány, orgány územnej samosprávy, orgány záujmovej samosprávy a iné inštitúcie o poskytnutie informácií o dodržiavaní ľudských práv.

148. V roku 2004 sa stalo slovenským antidiskriminačným orgánom (equality body), t. j. orgánom pre posudzovanie dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania podľa antidiskriminačného zákona.¹⁰⁹ V rámci svojej činnosti vykonáva nezávislé zisťovania týkajúce sa diskriminácie, vydáva odborné stanoviská vo veciach diskriminácie, má oprávnenie zastupovať účastníkov v konaní vo veciach porušenia zásady rovnakého zaobchádzania, zabezpečuje právnu pomoc obetiam diskriminácie a prejavov intolerancie, zhromažďuje a poskytuje informácie o rasizme, xenofóbii a antisemitizme.

149. Ministerstvo spravodlivosti SR vypracovalo hĺbkovú analýzu Parížskych princípov a odporúčaní GANHRI (Global Alliance of National Human Rights Institutions) a ich súladu s právnou úpravou Slovenského národného strediska pre ľudské práva (ďalej len „SNSLP“) a verejného ochrancu práv. Súčasťou analýzy boli odporúčania medzinárodných monitorovacích orgánov. Následne viedlo Ministerstvo spravodlivosti SR verejnú diskusiu k možnostiam legislatívnych zmien a osobitne rokovalo so SNSLP, ktoré bolo priamo zapojené do tvorby legislatívneho návrhu. Ministerstvo spravodlivosti SR predložilo v decembri 2018 vláde SR návrh novely zákona o zriadení SNSLP, cieľom ktorej bolo čo najväčšie zosúladenie s Parížskymi princípmi a odporúčaniami GANHRI. Návrh zákona bol schválený vládou SR 9. januára 2019. Súčasne s touto úpravou bola dosiahnutá dohoda o navýšení personálno-materiálnych kapacít SNSLP, pričom rozpočet bol od roku 2019 navýšený o 40% a počítá s vytvorením 7 nových pracovných miest. Národná rada SR však vládny návrh zákona neschválila na svojom rokovaní 26. júna 2019. Ministerstvo spravodlivosti SR bude so SNSLP rokovať o ďalších možnostiach v novom volebnom období od roku 2020.

¹⁰⁹ zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon)

G. Poradné orgány vlády Slovenskej republiky v oblasti ľudských práv

1. Rada vlády Slovenskej republiky pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť

150. Rada vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť (ďalej len „rada pre ľudské práva“) je jedným z 3 stálych, poradných, odborných, koordinačných a konzultatívnych orgánov vlády v oblasti ochrany základných ľudských práv a slobôd. Predsedá jej minister spravodlivosti SR, ktorý v rámci svojej pôsobnosti okrem iného vymenúva, resp. odvoláva všetkých jej členov. Zloženie členov rady pre ľudské práva je v zmysle paritného zastúpenia, t. j. členmi sú v zmysle štatútu rady pre ľudské práva reprezentanti štátnych orgánov (ministri, resp. štátni tajomníci, splnomocnenci vlády SR), ako i významní odborníci z teórie a praxe z mimovládnych organizácií a inštitúcií, zástupcovia miest a obcí, samosprávnych krajov, podpredsedovia výborov pôsobiacich pri rade pre ľudské práva, verejný ochranca práv, výkonný riaditeľ Slovenského národného strediska pre ľudské práva.

151. Rada pre ľudské práva sa v rámci svojej pôsobnosti zameriava a venuje problematike práv osôb patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám (Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny), hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv (Výbor pre výskum, vzdelávanie a výchovu v oblasti ľudských práv a rozvojového vzdelávania), oblasti práv dieťaťa a presadzovania najlepšieho záujmu dieťaťa (Výbor pre deti a mládež), v oblasti práv osôb so zdravotným postihnutím (Výbor pre osoby so zdravotným postihnutím), právam gejov, lesbičiek, bisexuálnych, transrodových a intersexuálnych osôb (Výbor LGBTI), presadzovania zásady rovnakého zaobchádzania, rovnosti príležitostí a rodovej rovnosti (Výbor pre rodovú rovnosť), politických a občianskych práv, právam seniorov, práv na ochranu životného prostredia a kultúrneho dedičstva. Výbory majú charakter stálych odborných orgánov rady pre ľudské práva, ktoré predkladajú rade pre ľudské práva podnety na zvýšenie úrovne podpory, ochrany a dodržiavania ľudských práv.

152. Rada pre ľudské práva zaujíma stanoviská k vnútroštátnemu plneniu medzinárodných záväzkov SR v oblasti ochrany ľudských práv, predovšetkým záväzkov vyplývajúcich z medzinárodných dohovorov a zmlúv o ľudských právach a základných slobodách, ktorými je SR viazaná. Prerokúva návrhy správ o plnení medzinárodných dohovorov, predkladá vláde návrhy týkajúce sa stratégií a koncepcií v oblasti ochrany ľudských práv ako aj podnety na zlepšovanie dodržiavania ľudských práv.

3. Legislatívna rada vlády Slovenskej republiky

153. Legislatívna rada vlády SR (ďalej len „legislatívna rada“) je stálym poradným a koordinačným orgánom vlády v oblasti legislatívy, v ktorej funkciu predsedu vykonáva minister spravodlivosti SR. Členov legislatívnej rady v zmysle štatútu vymenúva a odvoláva vláda na návrh predsedu legislatívnej rady. V rámci legislatívnej rady sa zriaďujú stále pracovné komisie (stála pracovná komisia pre finančné právo; pre správne právo; pre občianske, obchodné a trestné právo; pre technické právne predpisy; na posudzovanie vybraných vplyvov).

154. Z hľadiska svojej pôsobnosti legislatívna rada najmä prerokúva návrh plánu legislatívnych úloh vlády, koordinuje a usmerňuje činnosť ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy v prípade prípravy návrhov zákonov a nariadení vlády, prijíma stanoviská na rokovanie vlády k návrhom ústavných zákonov, zákonov, nariadení vlády, k návrhom legislatívnych zámerov, k poslaneckým návrhom zákonov; posudzuje súlad návrhov zákonov,

nariadení vlády a návrhov legislatívnych zámerov s právom Európskej Únie, dohovormi Rady Európy a medzinárodnými zmluvami, ktorými je SR viazaná.

3. Hospodárska a sociálna rada Slovenskej republiky

155. Tripartizmus má v SR históriu od roku 1990, kedy bola dohodou troch strán – vlády, zamestnávateľov a odborov založená Rada hospodárskej a sociálnej dohody SR. Sociálny dialóg je permanentný proces od jeho vzniku v roku 1990 až dodnes.

156. S účinnosťou od 1. apríla 2007 bol prijatý zákon č. 103/2007 Z. z. o trojstranných konzultáciách na celoštátnej úrovni a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o tripartite). Týmto zákonom bola zároveň zriadená Hospodárska a sociálna rada SR ako konzultačný a dohodovací orgán vlády a sociálnych partnerov na celoštátnej úrovni. Rada má 21 členov, po 7 členov menuje vláda, zamestnávatelia a odbory.¹¹⁰

157. Rada v rámci svojej pôsobnosti v oblasti hospodárskeho a sociálneho rozvoja a rozvoja zamestnanosti dohoduje stanoviská a odporúčania, uzatvára dohody, dohoduje stanoviská a odporúčania v oblasti štátneho rozpočtu a stanoviská k návrhom všeobecne záväzných právnych predpisov, ktoré sa týkajú dôležitých záujmov zamestnancov a zamestnávateľov, najmä hospodárskych, sociálnych, pracovných a mzdových podmienok, podmienok zamestnávania a podmienok podnikania, podporuje všetky formy kolektívneho vyjednávania, zriaďuje svoje poradné orgány.¹¹¹

4. Rada vlády Slovenskej republiky pre práva seniorov a prispôsobovanie verejných politík procesu starnutia populácie

158. Rada vlády SR pre práva seniorov a prispôsobovanie verejných politík procesu starnutia populácie (ďalej len „rada pre práva seniorov“) je stálym odborným, poradným, koordinačným a iniciatívnym orgánom vlády v oblasti práv seniorov, pri riešení otázok životných podmienok, rovnosti príležitostí a rovnakého zaobchádzania so seniormi a pri zabezpečovaní užšej spolupráce zainteresovaných subjektov na riešení dôsledkov starnutia populácie. Rada pre práva seniorov je tvorená zástupcami štátneho, ako aj neštátneho sektora (občianskej spoločnosti). Predsedom rady pre práva seniorov je minister práce, sociálnych vecí a rodiny SR, ktorý môže zriadiť stále, alebo dočasné pracovné skupiny.¹¹²

159. Do pôsobnosti rady pre práva seniorov patria úlohy týkajúce sa predovšetkým eliminácie negatívnych dôsledkov procesu starnutia populácie, podpory, ochrany a dodržiavania práv seniorov, presadzovania záujmov seniorov pri riešení otázok životných podmienok, rovnosti príležitostí a rovnakého zaobchádzania so seniormi, rozvoja životných podmienok seniorov vo všetkých oblastiach života a ich začleňovanie do spoločnosti.¹¹³

5. Rada vlády Slovenskej republiky pre mimovládne neziskové organizácie

160. Rada vlády SR pre mimovládne neziskové organizácie (ďalej len „rada pre MVO“) je stály odborný, poradný, koordinačný a konzultatívny orgán vlády v oblasti rozvoja občianskej

¹¹⁰ § 5 zákona č. 103/2007 Z. z. o trojstranných konzultáciách na celoštátnej úrovni a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o tripartite)

¹¹¹ § 4 ods. 3 zákona o tripartite

¹¹² čl. 5 ods. 2 a čl. 8 ods. 1 Štatútu rady pre práva seniorov

¹¹³ čl. 4 Štatútu rady pre práva seniorov

spoločnosti na Slovensku. Skladá sa z dvoch samostatných komôr – komora za verejnú správu a komora za neziskové organizácie. Podľa potreby môže zriaďovať dočasné odborné pracovné skupiny.

161. Rada pre MVO je koncipovaná tak, aby svojím pôsobením prispela k posilneniu participatívnej demokracie v spoločnosti, aby prijímané vládne materiály v oblasti verejnej politiky boli nielen účinné, spravodlivé a demokratické, ale aj prijímané so širokým konsenzom vládneho a mimovládneho sektora a zároveň aby ich napĺňanie bolo kontrolované občianskou spoločnosťou.

162. Rada pre MVO sústreďuje, prerokúva a prostredníctvom svojho predsedu, resp. podpredsedov predkladá vláde návrhy, uznesenia a stanoviská týkajúce sa rozvoja občianskej spoločnosti, mimovládnych neziskových organizácií a vzťahujúce sa k vytváraniu vhodného prostredia pre ich existenciu a činnosť. Rada pre MVO spolupracuje so splnomocnencom vlády SR pre občiansku spoločnosť.

6. Rada vlády Slovenskej republiky pre prevenciu kriminality

163. Rada vlády SR pre prevenciu kriminality je poradný, iniciatívny, koordinačný a odborný orgán vlády pre oblasť prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti. Vytvára si expertné skupiny z vybraných odborníkov, najmä na riešenie konkrétnych problémov prevencie, na prípravu materiálov na rokovanie rady alebo vlády a na riešenie úloh súvisiacich so spoluprácou SR so zahraničím. Jedna z týchto skupín sa venuje prevencii násilia na ženách a v rodinách.

164. Rada plní štyri funkcie: a) poradnú – prerokúva analýzy stavu a vývoja kriminality v SR, posudzuje materiály a návrhy týkajúce sa prevencie a navrhuje vhodné riešenia, predkladá vláde na schválenie hodnotiacu správu o plnení úloh vyplývajúcich zo Stratégie prevencie kriminality v SR; b) iniciatívnu – predkladá podnety, návrhy a odporúčania v oblasti prevencie, iniciuje prípravu legislatívnych opatrení v oblasti prevencie, sprostredkúva prenos a výmenu informácií o prevencii, podporuje vedecký výskum v oblasti prevencie, c) koordinačnú a d) odbornú – predkladá vláde na schválenie návrh stratégie prevencie, zverejňuje výzvy na predkladanie projektov, schvaľuje projekty a schvaľuje poskytnutie dotácií, spolupracuje s medzinárodnými organizáciami a inými zahraničnými inštitúciami, ktoré sa zaoberajú prevenciou.

7. Rada vlády Slovenskej republiky pre Agendu 2030 pre udržateľný rozvoj

165. Rada vlády SR pre Agendu 2030 pre udržateľný rozvoj (ďalej len „rada pre Agendu 2030“) je odborný poradný, koordinačný a iniciatívny orgán vlády pre otázky týkajúce sa implementácie Agendy 2030 pre udržateľný rozvoj a osobitne pre udržateľný regionálny a územný rozvoj vo vnútroštátnom ako aj medzinárodnom prostredí. Odborne garantuje tvorbu vízie a prierezových stratégií rozvoja SR a nadväzujúcich národných priorít implementácie Agendy 2030, ako aj monitorovanie pokroku pri implementácii Agendy 2030 a nadväzujúcich prierezových dokumentov na národnej úrovni, vrátane Národnej stratégie regionálneho a územného rozvoja do roku 2030.

166. Rada pre Agendu 2030 sa pri svojej činnosti riadi Ústavou, ústavnými zákonmi, zákonmi, ostatnými všeobecne záväznými právnymi predpismi, právne záväznými aktmi Európskej únie, medzinárodnými zmluvami, programovým vyhlásením vlády a uzneseniami vlády.

8. Splnomocnenec vlády Slovenskej republiky pre národnostné menšiny

167. Splnomocnenec vlády SR pre národnostné menšiny (ďalej len „splnomocnenec pre národnostné menšiny“) je poradným orgánom vlády, ktorý plní úlohy v oblasti zachovania, rozvoja a podpory práv príslušníkov národnostných menšín a realizuje systémové opatrenia na zlepšenie postavenia národnostných menšín. Splnomocnenca pre národnostné menšiny vymenúva a odvoláva vláda na návrh predsedu vlády.

168. Splnomocnenec pre národnostné menšiny v rámci svojej pôsobnosti najmä monitoruje, analyzuje a vyhodnocuje dodržiavanie práv príslušníkov národnostných menšín orgánmi štátnej správy, orgánmi územnej samosprávy a inými príslušnými subjektmi a raz za dva roky predkladá vláde správu o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín.

169. Splnomocnenec pre národnostné menšiny sa spolupodieľa na tvorbe správ o plnení medzinárodných zmlúv, ktorými je SR viazaná v oblasti postavenia a práv príslušníkov národnostných menšín, pripravuje stanoviská a návrhy k legislatívnym a nelegislatívnym opatreniam súvisiacim s postavením a právami príslušníkov národnostných menšín a predkladá návrhy v rámci tvorby legislatívnych a nelegislatívnych opatrení súvisiacich s používaním jazykov národnostných menšín. Splnomocnenec pre národnostné menšiny taktiež poskytuje súčinnosť orgánom štátnej správy, na požiadanie orgánom územnej samosprávy a iným príslušným subjektom pri plnení verejných politík v súvislosti s postavením a právami príslušníkov národnostných menšín a spolupracuje s medzinárodnými organizáciami v oblasti práv príslušníkov národnostných menšín.

170. Splnomocnenec pre národnostné menšiny v rámci svojej pôsobnosti predsedá Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny, ktorý je stálym poradným orgánom rady pre ľudské práva pre otázky týkajúce sa národnostných menšín a etnických skupín a ich príslušníkov a pre oblasť implementácie Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov a Rámcového dohovoru na ochranu národnostných menšín. Plní funkciu konzultatívneho orgánu vo veciach účasti príslušníkov národnostných menšín a etnických skupín na riešení vecí týkajúcich sa národnostných menšín a etnických skupín. Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny sa skladá z dvoch komôr. Jednu komoru tvoria zástupcovia za národnostné menšiny, druhú komoru tvoria zástupcovia za ústredné orgány štátnej správy. Hlasovacie právo majú všetci členovia a členky Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny, t. j. členovia a členky oboch komôr. Členov za národnostné menšiny, ktorých nominujú organizácie preukázateľne sa angažujúce v oblasti podpory zachovania a rozvoja identity a kultúr príslušníkov národnostných menšín, menuje a odvoláva predseda Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny na základe výsledkov volieb volebného zhromaždenia na štyri roky. Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny má určený okruh stále prizývaných členov bez hlasovacieho práva, ktorých vymenúva a odvoláva predseda Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny.

171. Na zabezpečenie činnosti splnomocnenca pre národnostné menšiny bol na Úrade vlády zriadený úrad. Činnosť úradu riadi, usmerňuje a kontroluje splnomocnenec pre národnostné menšiny. Vnútornú organizačnú štruktúru úradu, funkcie, činnosť a rozsah úloh jednotlivých organizačných zložiek určuje organizačný poriadok úradu, ktorý vydáva vedúci Úradu vlády na návrh splnomocnenca pre národnostné menšiny. Úrad sa organizačne člení na kanceláriu úradu splnomocnenca pre národnostné menšiny a odbor postavenia a práv národnostných menšín.

172. V roku 2017 bol schválený zákon o Fonde na podporu kultúry národnostných menšín.¹¹⁴ Fond na podporu kultúry národnostných menšín (ďalej len „fond“) ako verejnoprávna inštitúcia bol zriadený na účel zachovania, vyjadrenia, ochrany a rozvoja identity a kultúrnych hodnôt národnostných menšín, výchovy a vzdelávania k právam osôb patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám, zabezpečenia interkultúrneho dialógu a porozumenia medzi občanmi slovenskej národnosti a občanmi patriacimi k národnostným menšinám a etnickým skupinám. V nadväznosti na túto zmenu prešla pôsobnosť v oblasti podpory kultúry národnostných menšín z Úradu vlády na fond.

173. Z Úradu vlády na Ministerstvo kultúry SR bola delimitovaná aj agenda kultúry národnostných menšín. K 1. januáru 2018 bol zriadený odbor kultúry národnostných menšín, ktorý sa etabloval ako efektívny a systémovo fungujúci organizačný odbor. V jeho rámci sa v plnej miere rozvinuli všetky dôležité nástroje na realizáciu cieľov štátnej kultúrnej politiky v oblasti kultúry národnostných menšín a v ktorej sa naplno presadila systematická starostlivosť o kultúru národnostných menšín a ich trvalo udržateľný rozvoj. Odbor zabezpečuje najmä vypracúvanie podkladov k dokumentom v oblasti kultúry národnostných menšín, miestnej a regionálnej kultúry, na širokom spektre spolupracuje a poskytuje súčinnosť s orgánmi štátnej a verejnej správy, profesijnými inštitúciami a inými subjektmi kultúry národnostných menšín. Najdôležitejšími cieľmi novovzniknutého odboru sú analýza, monitorovanie a prezentácia kultúry národnostných menšín a regionálnej kultúry v SR a zahraničí. Konceptnými a metodickými činnosťami odbor spolupracuje pri vypracúvaní koncepcie Stratégie rozvoja miestnej a regionálnej kultúry a kultúry národnostných menšín SR do roku 2030 realizovanej Ministerstvom kultúry SR, ktorej cieľom je podpora komplexného a dlhodobého rozvoja miestnej a regionálnej kultúry a kultúry národnostných menšín ako súčasti udržateľného dynamického rozvoja komunít, čo vedie ku kultivácii hodnotového systému spoločnosti vo vzťahu k zvýšeniu miery porozumenia a solidarity.

9. Splnomocnenec vlády Slovenskej republiky pre rómske komunity

174. Splnomocnenec vlády SR pre rómske komunity (ďalej len „splnomocnenec pre rómske komunity“) má postavenie poradného orgánu vlády pre otázky rómskych komunít v SR. Plní úlohy zamerané na riešenie záležitostí rómskych komunít a realizuje systémové opatrenia na zlepšenie ich postavenia a integráciu do spoločnosti, osobitne v oblasti tvorby, realizácie a koordinácie efektívnejších politík a realizácie systémových opatrení, zameraných na prevenciu sociálneho vylúčenia rómskych komunít a podporu ich začleňovania do spoločnosti. Splnomocnenec pre rómske komunity zriaďuje Medzirezortnú komisiu pre záležitosti rómskych komunít, predsedá jej, zvoláva a riadi rokovanie komisie a zodpovedá vláde za jej činnosť.

175. V rozsahu svojej pôsobnosti navrhuje a realizuje opatrenia v súčinnosti s ústrednými orgánmi štátnej správy, miestnymi orgánmi štátnej správy, orgánmi územnej samosprávy a mimovládnyimi organizáciami, pripravuje podklady a stanoviská na rokovanie vlády, konzultuje činnosti úradu s predsedom vlády a ministrom vnútra SR, koordinuje činnosť úradu s činnosťou ostatných útvarov Ministerstva vnútra SR a ďalších ústredných orgánov štátnej správy, v spolupráci so zainteresovanými inštitúciami a príslušnými orgánmi pripravuje, zadáva, koordinuje, monitoruje a vyhodnocuje programy zamerané na zlepšenie postavenia príslušníkov rómskych komunít, organizuje porady zainteresovaných orgánov a inštitúcií a po dohode s nimi navrhuje príslušné opatrenia a závery, vyjadruje sa ku koncepciám

¹¹⁴ zákon č. 138/2017 z 10. mája 2017 o Fonde na podporu kultúry národnostných menšín v znení neskorších predpisov

vypracovaným orgánmi štátnej správy, orgánmi územnej samosprávy a inými zainteresovanými inštitúciami, ktoré sa týkajú riešenia záležitostí rómskych komunít, navrhuje použitie a vyjadruje sa k použitiu prostriedkov štátneho rozpočtu a prostriedkov pomoci a podpory poskytovanej z fondov Európskej únie vyčlenených na riešenie záležitostí rómskych komunít. Splnomocnenec pre rómske komunity spoločne s príslušnými ministrami koordinuje vykonávanie Stratégie SR pre integráciu Rómov v oblastiach zamestnanosti, vzdelávania, zdravotnej starostlivosti, bývania, nediskriminácie, finančného začleňovania a prístupov k väčšinovej spoločnosti s cieľom vzájomne pozitívneho vnímania procesu emancipácie Rómov všetkými občanmi SR.

176. Na zabezpečenie činnosti splnomocnenca pre rómske komunity sa na Ministerstve vnútra SR zriadil úrad. Splnomocnenec pre rómske komunity riadi, usmerňuje a kontroluje činnosť úradu, podieľa na tvorbe, realizácii a koordinácii politik vlády a politik Európskej únie, vrátane realizácie pomoci poskytovanej Európskou úniou, pri zlepšovaní postavenia rómskych komunít, najmä na procesoch začleňovania a integrácie Rómov do spoločnosti v kontexte stratégie Európa 2020. Vo vymedzenom rozsahu plní informačnú povinnosť voči orgánom Európskej únie a ďalším medzinárodným organizáciám. Vnútornú organizačnú štruktúru úradu, funkcie, činnosti a pôsobnosť určuje organizačný poriadok úradu, ktorý na návrh splnomocnenca vydá minister vnútra SR.

H. Úloha a postavenie občianskej spoločnosti

177. Vychádzajúc z medzinárodných zmlúv a z článku 29 odseku 1 Ústavy občiansku spoločnosť na území SR predstavujú mimovládne neziskové organizácie, ktorými sú neinvestičné fondy a neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby registrované okresnými úradmi v sídle kraja ako orgánmi miestnej štátnej správy podľa zákona č. 147/1997 Z. z. a č. 213/1997 Z. z., a tiež organizácie s medzinárodným prvkom, občianske združenia, odborové organizácie, organizácie zamestnávateľov a nadácie registrované a evidované Ministerstvom vnútra SR podľa zákona č. 116/1985 Zb., zákona č. 83/1990 Zb. a zákona č. 34/2002 Z. z.

178. V rámci registračných konaní mimovládnych neziskových organizácií upravených v uvedených právnych predpisoch pred rokom 1993 sa uplatňuje princíp premietnutý v ustanovení čl. 52 ods. 3 Ústavy, podľa ktorého sa tam, kde sa v predchádzajúcich právnych predpisoch používa pojem „občan“, rozumie každý človek, ak ide o práva a slobody, ktoré Ústava priznáva, bez ohľadu na štátne občianstvo.

179. Odborové organizácie a organizácie zamestnávateľov v SR vznikajú nezávisle od štátu. Pri odborových organizáciách a organizáciách zamestnávateľov (rovnako aj ich federáciách alebo konfederáciách) evidovaných Ministerstvom vnútra SR po formálnej stránke podľa zákona č. 83/1990 Zb. sa v súlade s Dohovorom o slobode združovania a ochrane práva organizovať sa, 1948 (č. 87) (ďalej len „Dohovor“), uplatňuje výlučne ich evidenčný princíp, t. j. odborové organizácie a organizácie zamestnávateľov, ako aj ich organizačné jednotky, môžu vyvíjať svoju činnosť dňom nasledujúcim potom, keď návrh na zápis do registra (evidencie) bol doručený Ministerstvu vnútra SR, čo reflektuje požiadavku článku 2 Dohovoru, že pracovníci a zamestnávatelia bez akéhokoľvek rozdielu majú právo bez predchádzajúceho schválenia ustanovovať organizácie podľa vlastnej voľby. Rovnako sa v ich prípade uplatňuje Článok 4 Dohovoru, a teda nepodliehajú rozpusteniu alebo pozastaveniu činnosti administratívnou cestou.

180. V súlade s článkom 9 odsekom (1) Dohovoru zákon č. 83/1990 Zb. vymedzuje, že vojaci v činnej službe nemôžu vytvárať odborové organizácie a združovať sa v nich a tiež vymedzil, že rozsah oprávnení odborových organizácií združujúcich príslušníkov Policajného zboru SR a Zboru väzenskej a justičnej stráže SR pri uplatňovaní a ochrane ich sociálnych záujmov ustanovuje osobitný zákon.

181. Občianske združenia nemôžu byť politickými stranami a politickými hnutiami, organizáciami na zárobkovú činnosť, cirkvami a náboženskými spoločnosťami alebo vykonávať takúto činnosť vyhradenú iným a cieľom združovania nemôže byť výkon práva poľovníctva, pretože všetky tieto práva upravujú osobitné právne predpisy.

182. V rámci registrácie občianskych združení sa uplatňuje zákonný princíp, podľa ktorého nikto nesmie byť nútený k združovaniu, k členstvu v združeníach ani k účasti na ich činnosti a zo združenia môže každý slobodne vystúpiť. Nikomu nesmie byť občiansky na ujmu, že sa združuje, že je členom združenia, že sa zúčastňuje na jeho činnosti alebo ho podporuje, alebo že stojí mimo neho. Rovnako platí, že Ministerstvo vnútra SR odmieta registrovať združenia, ktorých cieľom je popierať alebo obmedzovať osobné, politické alebo iné práva občanov pre ich národnosť, pohlavie, rasu, pôvod, politické alebo iné zmýšľanie, náboženské vyznanie a sociálne postavenie, roznečovať nenávisť a neznášanlivosť z týchto dôvodov, podporovať násilie alebo inak porušovať Ústavu a zákony; a ktoré sledujú dosahovanie svojich cieľov spôsobmi, ktoré sú v rozpore s Ústavou a zákonmi. Občianske združenia tiež nesmú vykonávať funkciu štátnych orgánov, pokiaľ osobitný zákon neustanovuje inak a nesmú riadiť štátne orgány a ukladať povinnosti občanom, ktorí nie sú ich členmi. Z týmto účelom Ministerstvo vnútra SR môže, ak sa preukáže takáto skutočnosť, občianske združenie po nesplnení výzvy na upustenie od konania, administratívne rozpustiť.

183. Od 1. januára 2019 nadobudol účinnosť zákon č. 346/2018 Z. z., ktorým sa do dvoch rokov od účinnosti, t. j. do 1. januára 2021, zavádza do prevádzky jednotný register vyššie uvedených mimovládnych neziskových organizácií. Predmetný zákon reflektoval napríklad na absenciu základných údajov o štatutárnych orgánoch oprávnených konať v mene občianskych združení, odborových organizácií, organizácií zamestnávateľov (vrátane ich organizačných jednotiek oprávnených konať vo svojom mene) a organizácií s medzinárodným prvkom, a teda po prvýkrát zavádza zákonnú povinnosť hlásenia a následnej aktualizácie údajov o týchto osobách zastupujúcich uvedené mimovládne neziskové organizácie, ktoré sú vyžadované z hľadiska navýšenia právnej istoty v právnych vzťahoch, ako aj na účely aplikácie právnych predpisov z oblasti e-Governmentu v podmienkach SR. Vybudovanie jednotného registra zároveň vytvorí možnosť pre nadstavbu (ktorej využívanie zo strany mimovládnych neziskových organizácií bude mať výlučne dobrovoľnú bázu) prispôsobujúcu sa požiadavkám mimovládnych neziskových organizácií, napríklad priestor pre sebaaprezentáciu.

184. Právo na združovanie v mimovládnych neziskových organizáciách je pre prípad nedovoleného zásahu štátnych orgánov chránené nasledovným spôsobom. V prípade, že okresný úrad v sídle kraja odmietne registráciu a nezapíše neinvestičný fond alebo neziskovú organizáciu poskytujúcu všeobecne prospešné služby do registra v podmienkach právneho systému SR je možné proti takémuto rozhodnutiu okresného úradu podať odvolanie na Ministerstvo vnútra SR ako odvolací orgán. V prípade, že Ministerstvo vnútra SR odmietne registráciu alebo evidenciu občianskeho združenia (mimo odborových organizácií alebo organizácií zamestnávateľov) alebo nepovolí vyvíjať činnosť alebo zriadiť sídlo organizácii s medzinárodným prvkom je možné proti takémuto rozhodnutiu podať správnu žalobu na správny súd podľa zákona č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok.

Nasleduje počet uznaných mimovládnych organizácií v SR (stav k 7.6.2019):

Neinvestičné fondy – 759

Neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby – 3 840

Organizácie s medzinárodným prvkom – 194

Občianske združenia – 57 205

Odborové organizácie a organizácie zamestnávateľov – 3 298

Nadácie – 1 212

IV. ZVEREJNENIE TEXTOV MEDZINÁRODNÝCH ZMLÚV O ĽUDSKÝCH PRÁVACH A ZÁKLADNÝCH SLOBODÁCH

185. Ústava, ústavné zákony a ostatné zákony, nariadenia vlády a vyhlášky, výnosy a opatrenia ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy SR, iných orgánov štátnej správy, Národnej banky Slovenska, rozhodnutia Ústavného súdu, návrhy prijaté v referende, medzinárodné zmluvy, iné právne akty a akty medzinárodného práva sa vyhlasujú uverejnením v Zbierke zákonov SR.¹¹⁵

186. Na internetovej stránke Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR sa nachádzajú texty všetkých implementačných správ SR k medzinárodným zmluvám o ľudských právach a základných slobodách Organizácie Spojených národov, zoznam členov expertných výborov Organizácie Spojených národov, zoznam internetových stránok poskytujúcich informácie k otázkam ochrany ľudských práv a zoznam medzinárodných zmlúv o ľudských právach a základných slobodách, ktorými je SR viazaná.

187. V súlade so zákonom č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám v znení neskorších predpisov majú fyzické a právnické osoby právo na prístup k informáciám, ktoré majú k dispozícii štátne orgány a obce. Informácie sa sprístupňujú bez preukázania právneho alebo iného dôvodu alebo záujmu, pre ktorý sa informácia požaduje. Obmedzenia prístupu k informáciám v osobitných prípadoch upravuje tento zákon. V zmysle uvedeného zákona sa môže každý obrátiť na štátne orgány so žiadosťou o sprístupnenie informácií aj z oblasti ľudských práv a základných slobôd. Sprístupnenie informácií súčasne garantujú všeobecné súdy SR. SR prijala celý rad verejných politík sprístupňujúcich informácie občanom hromadným spôsobom v elektronickej forme, osobitne informácii verejnej správy a informácií získaných za verejné prostriedky.

¹¹⁵ § 12 – 21 zákona č. 400/2015 Z. z. o tvorbe právnych predpisov a o Zbierke zákonov SR v znení neskorších predpisov